

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Journal of Academic Language and Literature

[Cilt/Volume: 10, Sayı/Issue: 2, Temmuz/July 2026]

Arşiv Belgelerine Göre Kanuni Sultan Süleyman'a Sunulmuş Bazı Türkçe Manzumeler-II

Some Turkish That Had Been Presented To Suleiman The Magnificent According To Archival Documents-II

Nusret GEDİK

Doç. Dr. • Marmara Üniversitesi • İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi • Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
nusret.gedik@marmara.edu.tr • <https://orcid.org/0000-0002-5105-7854> • <https://ror.org/02kswqa67>

Atıf | Citation: Gedik, N. (2026). Arşiv Belgelerine Göre Kanuni Sultan Süleyman'a Sunulmuş Bazı Türkçe Manzumeler-II. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 10(2), s. 1050-1080.

<https://doi.org/10.34083/akaded.1956792>

<https://izlik.org/JA87UF95MA>

Makale Bilgisi

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi: 21.05.2026

Kabul Tarihi: 26.06.2026

Yayın Tarihi: 30.07.2026

Değerlendirme: Çift kör hakemlik

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Fon Desteği: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Etik Kurul Belgesi: Bu makale için etik kurul belgesi gerekmemektedir.

Etik Beyan: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulmuştur.

İntihal: Bu makale, iThenticate yazılımı ile taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Telif Hakkı ve Lisans: Bu dergide yer alan makaleler Creative Commons CC-BY-NC lisansı altında yayımlanır.

Etik Bildirim: adeddergi@gmail.com

Article Information

Article Type: Research Article

Date Recieved: 21.05.2026

Date Accepted: 26.06.2026

Date Published: 30.07.2026

Review Reports: Double-blind peer review

Conflicts of Interest: The author has declared no conflict of interest.

Funding Support: The author has declared that no financial support was received for this study.

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval is not required for this article.

Ethics Statement: Scientific and ethical principles were followed during the preparation of this study.

Plagiarism: This article has been scanned with iThenticate software. No plagiarism was detected.

Copyright&License: Articles in this journal are published under the Creative Commons CC-BY-NC license.

Complaints: adeddergi@gmail.com

Öz

Klasik Türk edebiyatının başta Fuzûlî (ö. 963/1556) ile Bâkî (ö. 1008/1600) gibi zirve şairlerini yetiştirdiği XVI. yy., Osmanlı tarihi açısından zirve kabul edilecek şekilde önemli bir asırdır. Bu zirvenin mimarı Kanuni Sultan Süleyman ise sadece bir devlet adamı olarak değil şair ve hâmi kimliği ile de Türk edebiyatına büyük hizmetlerde bulunmuştur. Onun ve etrafındaki devlet adamlarının başta şairler olmak üzere edipleri, sanatkâr ve zanaatkârları koruyup kollaması medeniyetin her alanında aksülâmel bulmuş ve ilgili alanın en mücehhez şahsiyetleri bu devirde yetişmiştir. Bu asırda şairlere verilen ihsanların büyüklüğünü bizzat edebî metinler söylediği gibi durum devletin malî arşiv kayıtlarına da yansımıştır. Şair ve edipler ise sultanın hesapsız ihsanlarına ilgisiz kalmamış, XVI. yy.'da padişah adına pek çok eser, sayısız medhiye ve edebî metin kaleme almıştır. T.C. Devlet Arşivleri kayıtlarına dayanarak padişaha sunulan manzumeleri ele alan bu çalışma da mezkur eserleri ortaya koymayı amaçlamaktadır. Daha önce kaleme alınan bir makalenin devamı niteliğinde olan bu makalede, Kanuni Sultan Süleyman'a sunulan ve makale hacmini aşması sebebiyle daha önceki çalışmada ele alınamamış 13 farklı şairin 17 manzumesi ilim âlemine sunulmuştur. Adı tezkirelerde geçmeyen Hacı Kandî, Lutfî gibi şairler ile tezkirelerde adı geçse de eserlerinde çalışmaya konu olan manzumeleri yer almayan Makâmî, Şevkî'nin manzumeleri ve Gubârî'nin affedilmesinin ardından teşekkür mahiyetinde sunduğu gazeli gibi kimi önemli metinler gün yüzüne çıkarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk Edebiyatı, Kanuni Sultan Süleyman, Arşiv Belgeleri, Kaside, Gazel.

Abstract

The 16th century, which produced such pinnacle poets of classical Turkish literature as Fuzûlî (d. 963/1556) and Bâkî (d. 1008/1600), was a highly significant century in Ottoman history. Sultan Suleiman the Magnificent, the architect of this golden age, rendered great service to Turkish literature not only as a statesman but also as a poet and patron. His and his entourage's patronage of scholars-particularly poets-as well as artists and artisans resonated across all spheres of civilization, and the most accomplished figures in their respective fields emerged during this era. The magnitude of the patronage granted to poets during this century is evident not only in the literary texts themselves but is also reflected in the state's financial archives. Poets and writers, in turn, did not remain indifferent to the sultan's boundless generosity; during the 16th century, they composed numerous works, countless odes of praise, and literary texts in the sultan's name. Drawing on records from the Turkish State Archives, this study, which examines the poems presented to the sultan, aims to bring these works to light. Serving as a continuation of a previously published article, this paper presents to the academic community 17 poems by 13 different poets that were dedicated to Sultan Suleiman the Magnificent but could not be included in the earlier study due to their volume exceeding the scope of that article. Poets such as Hacı Kandî and Lutfî, whose names do not appear in the literary biographies, as well as Makâmî-whose name appears in the biographies but whose poems, which are the subject of this study, are not included in them-along with Şevkî's poems and Gubârî's ghazal, which he presented as a token of gratitude following his pardon, have been brought to light.

Keywords: Classical Turkish Literature, Suleiman the Magnificent, Archival Documents, Qasida, Ghazal.

Giriş

Osmanlı Devleti'nin hemen her alanda zirvede olduğu bir dönem olan XVI. yy., Türk edebiyatı için de en velut ve orijinal çağların başında gelmektedir. Özellikle Kanuni Sultan Süleyman devrinde kendisi de büyük bir şair olan padişahın gölgesinde pek çok şair yetişmiş ve edebî ürünlerin hem nicelik hem de nitelikleri bu büyük sultanın ihsan, in'âm ve teşvikleri ile neşvünemâ bulmuştur. Günümüze ulaşan metinler ışığında bu yüzyıla dönük çalışmalar da gün geçtikçe artmakta, başta Kanuni Sultan Süleyman devri olmak üzere XVI. yy.'da yaşamış şair, edip ve ilim adamları hakkında yeni bilgi ve belgeler farklı çalışmalarla ortaya çıkmaktadır. Bu çalışma ise Türk edebiyatının en mühim devri kabul edilebilecek bir zamanın bu önemli padişahına yönelik sunulan manzumeleri arşiv kayıtları ekseninde ele almaktadır.

Arşiv Belgelerinde Yer Alan Kanuni Sultan Süleyman'a Sunulmuş Bazı Manzumeler ve Bu Manzumelerin Şairleri

T.C. Devlet Arşivleri Osmanlı Arşivi'nde çeşitli gömlekler üzerinde yapılan araştırmalarda edebiyat tarihine ve tarihî metinlere ışık tutacak pek çok edebî metin tespit edilmişti. 2022 yılından beri tarafımızca sürdürülen arşiv çalışmalarıyla bu metinlerin kimileri çeşitli makale ve tebliğlerle ortaya

çıkarılmış olup hâlihazırda benzer araştırmalarımız yayım sırasını beklemektedir. Arşiv kayıtlarının ilim âlemine sunulması soyundan yapılan çalışmalarımızın bir parçası olan bu araştırma da aslında 2023 yılında yayımlanan bir makalenin devamı niteliğindedir. Osmanlı Devleti'ne zirve dönemini yaşatan Kanuni Sultan Süleyman'a başta kaside olmak üzere nazirecilik geleneği dâhilinde sunulan diğer edebî metinleri tespit etmiş ve 19 manzumeyi daha önce ele almıştık (Gedik, 2023). İşbu çalışma da daha önceki makalede yayımlanmamış bazı metinleri ihtiva etmekte ve bu metinlerin edebî, tarihî önemine değinmektedir. Hemen şunu belirtmek gerekir ki Kanuni Sultan Süleyman'a sunulmuş olup arşiv kayıtlarında ilgili belgeyi/manzumeyi tespit etsek de farklı çalışmalarda, mesela ilgili şairin *Dîvân*'ında yayımlanmış ve gün yüzüne çıkmış edebî metinler, daha önce yaptığımız gibi bu çalışmaya da dâhil edilmemiştir.¹

Bu çalışmada ise yine Hâcî Kandî, Lutfî gibi yaşadığı zaman itibarıyla adı tezkirelerde dahi geçmeyen kimi şairlerin devrin padişahı Kanuni'ye medhiyeleri ve Makâmî gibi adı tezkirelerde geçse de -bu çalışma istisna tutulursa- tespit edilebilen kasidesi olmayan şairler ilim âlemine sunulmuştur. Ayrıca Şevkî ve Şemsî gibi *Dîvân*'ı günümüze ulaştırmış ve bunlar bilimsel çalışmalarla yayımlanmış olsa da mezkur eserlerde yer almayan manzumeler, günümüz harflerine aktarılmış ve kısaca muhtevaları üzerinde durularak önemli yönleri incelenmeye çalışılmıştır.

Sultana sunulan kasidelerin yanı sıra arşiv kayıtlarında bulunan ve TSMA. E. 0324 numaralı gömlekte yer alan gazeller de aynı usulle incelenmiştir. Zira bu gömlek, içerisinde yer alan belgelerden anlaşıldığı üzere Muhibbî tahallüs eden Kanuni Sultan Süleyman'ın şiirlerine söylenen nazirelerden oluşmaktadır. Bu nazireler arasında daha önceki çalışmalar ile tarafımızca yapılan incelemelerde yayımlanmamış olan Dâ'î, Gubârî, Halîl, Fevrî'nin nazireleri gün ışığına çıkarılmıştır. Hakeza aşağıda ayrıntısıyla üzerinde durulduğu üzere Gubârî örneğinde olduğu gibi Kınalızâde'nin tezkiresinde şairin biyografisini anlatırken onun affedilmesinin ardından teşekkür mahiyetinde sultana sunulan gazelin, resmî belgesinin de ortaya çıkması sadece edebî metinler açısından değil edebiyat tarihi açısından arşivlerin önemini bir kez daha ortaya koymaktadır. Çalışmaya konu olan manzumelerden 1 kaside ile Kanuni Sultan Süleyman'ın 926/1520'de tahta çıkış tarihine düşülen ve her mısraı bu tarihi gösteren bir cülûsiyyenin ise kime ait olduğu tespit edilememiştir. Bu ve benzer muhteva özellikleri ile tespit edilip çalışmaya konu olan en az 12 farklı şair (1 manzume mahlassız) kaleminden çıkmış kaside, gazel, kıt'a, beyit nazım şekilleri ile yazılmış ve Sultan Süleyman'a sunulmuş 17 manzumeyi şöyle inceleyebiliriz:

Makâmî (ö. 941/1534)-1 Kaside

Kaynaklarda Makâmî mahlasıyla anılan tek şair XVI. yy. şairlerinden Makâmî Çelebi'dir. Sirozlu olan şairin doğum tarihi bilinmemektedir. Sehî Bey *Heşt Behişt*'inde musîkî ilmindeki eşsiz bir kimse olduğundan dem vurur ve fenn-i edvârdaki ustalığından dolayı bu mahlası aldığını belirtir (İpekten ve dğr, 2017, s. 137). Musîkî ilmindeki marifetinden ötürü kendisine maaş bağlanan Makâmî, İbrahim Paşa ve İskender Çelebi'nin çocuklarına Kur'an-ı Kerim öğretip musiki dersleri vermiştir. Sehî Bey ve Âşık Çelebi'nin aktardığına göre Kanuni Sultan Süleyman'ın Bağdat seferine katılmış ve sefer sırasında vefat etmiştir (İpekten ve dğr, 2017, s. 137; Kılıç, 2018, s. 353). Dolayısıyla şairin vefat tarihi 1534 olmalıdır.

Edvâr-ı İlm-i Musîkî adlı müzik nazariyatı konusunda bir eseri olan şairin (Uslu, 2026) Kanuni Sultan Süleyman'a sunduğu 47 beyitlik medhiyesi ise Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı 0364/11 numaralı belgede kayıtlıdır. Klasik kaside üslubunda kaleme alınan manzumede sultan çeşitli vasıfları ile methedilir. Şiirin 40. beytinde,

Medh-i şîrîn-i şeker-rîzûn gibi güftâr yok
Bu **Makâmî** gibiyem bir tûfî-i şîrîn-zebân

diyerek mahlasını zikreden şair bir sonraki beyitte gözden düştüğünü belirtir ve padişahı himmet umar:

¹ Mesela TSMA. E. 0324 numaralı gömlekte bulunan Bâkî ve Şâhî'nin Muhibbî'ye nazireleri bu duruma örnek gösterilebilir.

Düşmişem gözden bugün ayaklara yaşum gibi
Umaram lutfuñ eli ref'ide iy şâh-ı cihân

Kasidenin daha sonraki beyitlerinde ise gelenek dairesindeki dua beyitleriyle manzumenin hitama erdirildiği görülür.

Lutfî (ö. XVI. yy.?) -1 Kaside

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı arasında 0445/11-3 numaralı belgede devrin padişahı Kanuni Sultan Süleyman'a sunulmuş ve Lutfî mahlaslı birinin kaleme aldığı 19 beyitten müteşekkil bir kaside bulunmaktadır. Aynı numarada 3 Lutfî mahlaslı gazel daha vardır ki bu gazeller ünlü Çağatay sahası şairi Mevlânâ Lutfî (ö. 867/1462-63)'ye aittir.² Bu şiirlerin devrin sultanına sunulması pek tabii ki mümkün değildir. Burada hemen şunu belirtmek gerekir ki bu örnekte olduğu gibi arşiv kayıtlarının edebî mirası gerek metin gerekse de diğer yönlerden araştırılırken bu gibi karışıklıkların olabileceği - kütüphane kataloglarında yer alan yanlış ve/veya eksik bilgiler gibi- unutulmamalıdır. Arşiv kayıtlarında kısa bilgilerle verilen belgelerin muhtevası mutlaka incelenmeli, kronolojik kayıtlar ve diğer kıstaslar araştırmacılar tarafından dikkatle ele alınmalıdır. Yoksa sadece arşivlerdeki kısa bilgi notlarına bağlı kalarak yapılan araştırmalar yanlış neticeler ve kronolojik hatalar barındırabilecektir.

Başta şair tezkireleri olmak üzere XVI. yy. kaynaklarında yer alan Lutfî mahlaslı tek şair ise aslında bir ilim adamı olan ve Mollâ Lutfî (ö. 900/1495)'dir. Yine kronolojik olarak Mollâ Lutfî'nin Kanuni Sultan Süleyman'a bir kaside yazması mümkün olmadığına göre bu şair, tezkirelerde adı anılmayan Lutfî mahlaslı başka bir kimsedir. Padişaha sunduğu kasidenin arkasında "Lutfî, ehl-i ilmden" yazan bir not bulunmaktadır.³ Bu bilgiden hareketle şairin ulemâdan olduğu sonucunu çıkarabiliriz. Devrin nazire mecmualarındaki Lutfî mahlaslı şairler incelendiğinde ise Edirneli Nazmî (ö. 993/1585-86)'nin *Mecma'ü'n-Nezâir*'inde Muhibbî tahallüs eden Kanuni Sultan Süleyman'ın bir gazeline yazılmış "Nazîre-i Lutfî-i Kâdî" başlığıyla bir nazire kayıtlıdır (Köksal, 2017, s. 598). Mürettip bu şair için -meşhur Mollâ Lutfî ile karışmaması için olsa gerek farklı bir başlıklandırmaya gitmiştir. Zira diğer şiirlerde başlıklar mütemadiyen "Mollâ Lutfî" şeklinde belirtilmektedir. Ayrıca bilindiği kadarıyla Mollâ Lutfî herhangi bir yerde kadılık görevinde de bulunmamıştır. Hâl böyle olunca bir ihtimal çalışmaya konu olan Lutfî ile *Mecma'ü'n-Nezâir*'de yer alan zâtın aynı kişi olabileceği düşünülebilir. Fakat yine de bunun kesin bir delili şimdilik tespit edilememektedir. Mutlak olan tek şey XVI. yy.'da tezkirelerde adı anılmayan Lutfî mahlaslı bir şairin yaşadığı ve devrin sultanına kaside sunduğudur.

Lutfî'nin 19 beyitlik kasidesi bir ıydıyyedir. Kurban Bayramı'nı konu alan bu manzumenin 9 ve 10. beyitlerinde padişahın adı zikredilir ve akabinde padişah methedilir:

Şeh-i 'âdil Süleymân Hân ol kim 'ıyd-ı kâdrinde
Olupdur büy-ı lutfıyla felek bir micmere-gerdân
Sen ol şâh-ı Süleymân-rif'at ü Cemşîd-heybetsin
Ki hâdimdür der-i 'izzüñde niçe şâhib-i dîvân

Kasidenin 13. beytinde

² Bu şiirler için Bk.: TSMA. E. 0445/11-1, 2, 4.

³ Bu tür notlar şiirin padişaha ulaştırılması için belgenin verildiği kişiler tarafından kaleme alındığı gibi in'âm ve ihsânın yerine ulaşabilmesi adına şairin kendisi tarafından da yazılabilen bir tür "belirtici ve hatırlatıcı" izlek olarak da düşünülebilir. Bu kısa notlarda şairin mensubiyeti ve adı yer alır ve böylece mahlas karışıklığı başta olmak üzere farklı durumların önüne geçerek padişah ve/veya hâminin manzumenin sahibini tamamen tanıması/bilmesi sağlanırdı. Benzer bir durum çalışmanın ilk bölümünde tespit edip incelediğimiz Tacizâde Sa'dî Çelebi'nin kasidesinde de mevcuttu. Bk.: Gedik, 2023, s. 32.

Cihân halkı senûn biñ biñ görüpdür luţf u ihsānuñ
N’ola **Luţfî** kuluña bir kez itseñ luţf-ıla ihsān

diyerek padişahın in‘âm ve ihsan isteğinde bulunan şair, Kanuni Sultan Süleyman’ı Selmân ve Hassân’ın bile methedemeyeceğini belirtir. Kendisinin bir karınca olarak bu işe kalkıştığından ayrıca dem vuran Luţfî, kasidesini mutad olduğu üzere padişaha dua ile hitama erdirir.

Hâcî Kandî (ö. XVI. yy.?-) -1 Kaside

Başta tezkireler olmak üzere XVI. yy. kaynakları incelendiğinde Hâcî Kandî mahlaslı bir şaire tesadüf edilememektedir. Bu yüzyılın aynı mahlası kullanan meşhur şairi Bursalı Kandî’nin ise hacca gittiğine ve bu ibadetinin ardından “Hâcî” olarak anıldığına dair bir bilgi bulunmamaktadır.⁴ Dolayısıyla Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı 0364/14 numarada Kanuni Sultan Süleyman’a sunulmuş 27 beyitlik “hacc” kasidesi Kandî mahlaslı kaynaklarda yer almayan bir kimseye ait olmalıdır. Kasidesinin 25. beytinde mahlasını zikredip “nice yıllar hacc topraklarına vâsıl olduğunu ve/veya orada yaşadığını” belirten şair,

Hâcî Kandî kim şehûn vaşşâfidur i‘zâz-ile
Rağbet-ile niçe yıl olmuş durur mihmân-ı hacc

diyerek sultanın vassâfı olmakla övünür.

Hâcî Kandî’nin 27 beyitlik kasidesi “hacc” motifleri etrafında Sultan Süleyman vasfında ele alınmış bir medhiyedir. Kasidenin kaleme alındığı vakitte haccın kış mevsimine geldiği şu beyitlerden anlaşılmaktadır:

Mevsim-i ‘ıyd eyledi halka himâyet luţf-ıla
Ger şitâ faşında oldıysa ne var devrân-ı hacc
Münkesir olmaz şitâyile Hicâzuñ illeri
Anuñ-içün tâze terdür gülşen ü bostân-ı hacc

Şair manzumesinin 10. beytinde devrin sultanını

Hâzret-i Sultân Süleymân Şâh bin Sultân Selîm
Zât-ı pâkidür anuñ şâh-ı harem sultân-ı hacc

diyerek zikreder. Kandî’nin kasidesinde diğer beyitler daha çok sultanın kutsal beldeler ve hac yolları için yaptığı hayırlar, hacılara gösterilen ihtiramlar ve sultanın ömrünün uzunluğu ve devletlerinin devamlılığı mukabilinde ettiği duaları havidir.

Muhyî (ö. XVI. yy.?-) -1 Kaside

Topkapı Sarayı Arşivi Evrakı 0364/02 numaralı belgede Kanuni Sultan Süleyman vasfında 20 beyitlik kaside bulunmaktadır. Muhyî mahlaslı bir şaire ait olan manzume, klasik tarzda bir kaside olup teşbîb bölümünde kış mevsiminin ele alınmasıyla bir şitâiyye özelliği gösterir. Kış ve soğuk hava tasvirlerinin ardından

Ki ya‘nî Şâh Süleymân-ı mihr ü meh-peyker
Ayağı toprağıdur ehl-i fazla fetḥü’l-bâb

beytiyle sultanın medhine geçen şair bu kısmı da

⁴ Bursalı Kandî’nin biyografisi için bkz: İptekten vd., 2017, s. 179; Canım, 2017, s. 431; Kılıç, 2018, s. 582; İsen, 2017, s. 192; Sungurhan, 2017, s. 701.

Uzatma **Muhyî** kelâmı du‘â-yı devlet kıl

Beyân-ı medh ne hâcet ki idesin ıtnâb

diyerek lafı çok uzatmaz ve padişaha dualarla kasidesini tamamlar.

Başta dönem tezkireleri olmak üzere diğer kaynaklar kronolojik esaslar dâhilinde incelendiğinde bu devirde yaşamış Muhyî mahlaslı 5 farklı şair tespit edilmiştir. Bunlardan ilki *Sehî Beg Tezkiresi*’nde yer alan Pilavcı Muhyî’dir. Aydın’a bağlı Birgi kasabasından olan şair ilim ehlerinden bir zât olup memleketine kadı olmuş bir şahsiyettir. Sohbeti latîf, şiiri güzel olarak vasfedilen şair iyi pilav pişirdiğinden mütevellit Pilavcı Muhyî sıfatı ile tanınırdı (İpekten ve dğr, 2017, s. 134). Hakkında bilgi sahibi olmadığımız Muhyî mahlaslı bir başka şair ise Manisalı Muhyî’dir. Fransa Milli Kütüphanesi Turc 389 numaralı bir gazelin başında yer alan “Muhyî Çelebi Magnisavî” ibaresinden Manisalı olduğunu anladığımız (Kaplan, 2021) bu şairin biyografisi tezkirelerde yer almaz.

Muhyî tahallus eden şairler içinde en meşhuru olan Fenârîzâde Muhyiddin Çelebi, 16. yy.’ın velûd şahsiyetlerindendir. Osmanlı Devleti’nin ilk şeyhülislâmı olan Molla Fenârî torunlarından olan Muhyiddin Çelebi hakkında tezkirelerde ayrıntılı bilgi bulunmaktadır (Kılıç, 2018, s. 337-338, Açıkgöz, 2017, s. 293) 1548 yılında vefat eden şairin *Dîvân*’ı ve çeşitli ilmî eserleri vardır. Çalışmaya konu olan kaside ise *Muhyiddin Çelebi Dîvânı*’nda bulunmamaktadır.

Muhyî mahlaslı bir diğer şair olan Muhyî-i Gülşenî de yine kaynaklarda edebî ve ilmî tarafıyla öne çıkan bir kimse olarak zikredilmektedir. 1528 yılında doğan şair 1605’den sonra vefat etmiştir (Karagözlü, 2022). Başta *Dîvân* olmak üzere 40’a yakın eseriyle velûd bir şahsiyet olan Muhyî-i Gülşenî’nin eserlerinde çalışmanın konusu olan manzume tespit edilememiştir. Son olarak XVI. yy. tezkirelerinde Niğdeli Muhyî olarak anılan şair ise Mehmed Muhyî’dir. Ebussuud Efendi’nin oğlu Ahmed Çelebi’den mülazım olup Edirne kadısı olan ve bu görevde iken 1596 tarihinde vefat eden şairin *Dîvân*’ı olup olmadığı bilinmemektedir. Devrinde söylediği bir şiirle kaynaklarda adından söz ettiren şairin meşhur bir gazeline 30’dan fazla şairin nazire yazdığı belirtilir ve kaynaklarda şairlik yönü bu olayla övülür (İsen, 2017, s. 267; Açıkgöz, 2017, s. 293).

Çalışmanın metinler kısmında yer alan 20 beyitlik Muhyî mahlaslı kasidenin yukarıdaki şairlerden hangisine ait olduğu ise tespit edilememiştir.

Şeyhî (ö. XVI. yy.?) -1 Kaside, 1 Beyit

Türk edebiyatında Şeyhî mahlaslı şairler sayıca çok olmasına karşın XVI. yy.’da yaşamış dört Şeyhî tespit edilmiştir. Bunlardan ilki, asıl adı Mehmed olup Şeyhî tahallüs eden Mehmed Efendi’dir. Sinan-zâde adıyla da tanınan şair Ebussuud Efendi’nin danışmendi iken 1563 yılında genç yaşta vefat etmiştir (Ördek, 2020a). Ölüm tarihi bilinen Şeyhî mahlaslı diğer şair ise şair Ehlî’nin kardeşi olan Tayyib-zâde Mehmed Efendidir. Muallim-zâdeden mülazım olduktan sonra bazı medreselerde müderrislik yapan şairin *Şakâik-i Nu‘mâniyye* zeyli olduğu bildirilmektedir. 1591 yılında vefat eden şair hakkında kaynaklarda daha fazla bilgi bulunmamaktadır (Ördek, 2020b). XVI. yy.’da yaşadığı tespit edilen diğer bir Şeyhî ise Antep’te yaşayan Şeyh Salman adlı bir zâttır. Tekkesindeki kitabeden 1559 tarihi tespit edilen şairin iki gazeli günümüze ulaşmıştır. *Dîvân* sahibi olduğu bildirilse de eser şimdilik kayıptır (Yakar, 2020). Bu asırda yaşamış son Şeyhî ise Edirneli Şeyhî’dir. Edirne’de ilk eğitimini aldıktan sonra Bursa Muradiye Medresesi müderrislerinden olan şair, Şeyh Osman Efendi’den icazet de almış ve Fenârî Ahmed Paşa Tekkesi şeyhi dahi olmuştur. 1608’de Bursa’da vefat etmiştir.

Çalışmanın konularından Topkapı Sarayı Arşivi Evrakı 0445/12 numara yer alan belgedeki 21 beyitlik kasidenin ise yukarıdaki Şeyhîlerden hangisine ait olduğu tespit edilememektedir. Hatta kaside, bu şairlerden farklı bir Şeyhî’ye de ait olabilir. Yukarıda bahsedilen iki Şeyhî’nin tasavvufî meşrep şiirler söylemesi ve diğerlerinin de saray ile ilgisinin kaynaklarda belirtilmemesi bu duruma bir karine olarak

gösterilebilir. Çalışma ile sultana kasidesi ortaya çıkan Şeyhî'nin Osmanlı sarayı ile bağlantısı atalarına dayanmakta ve şair bu durumu ihsan ve in'âm istediği zaman bir beytinde zikretmektedir:

Dergâh-ı mu'allâsına ol şâh-ı 'âlemüñ
 'Arz-ı murâduñı yûri vir alma bî-şikâr
 Şeh Bâyezîde atamız iy Hân ulâm idi
 Ben bende aldum aç u yetîm şöyle or u zâr

Atalarının, Kanuni'nin dedesi Sultan Bayezid zamanından beri hanedanın hizmetinde bulunduğunu ve “yetîm ü hor u zâr” hâlde olduğunu söylemesi şairin biyografik yönüne dair kimi bilgilerdendir. Sarayla bağı atalarına dayansa da şairin kaleminin çok kuvvetli olmadığı kasidenin bazı yönlerinden anlaşılmaktadır. Çalışmanın metinler kısmında da görüleceği üzere kasidede tarafımızdan yapılan bazı tamirler, şairin bu vadede çok da iyi bir kaleminin olmadığını göstermektedir. Mesela birkaç örnek olarak,

Bir zulm-i nâ-saz idi [kim] ulak ri'âyete
 Ref' itdüñ anı mâ-şada iy Hüsrev-i vaâr
Küfr ehl[i] oldu cümle zamânuñda ser-nigün
 Râhiblerüñ çün oldu cihân gözlerine ar
 Kim pâdişâhın [itmez-ise] ol du'âda yâd
 Olmaz anuñ du'âsına dergehde i'tibâr

gibi beyitlerde vezin ve anlam yönünden tamire ihtiyaç duyulmuştur. Aşağıda metinler kısmında görüleceği üzere kasidede vezin kusurlarının fazlalığı göze çarpmakta olup şair kimi beyitlerde ve/veya mısralarda vezni hemen hiç uygulayamamaktadır. Ayrıca kasidenin ta beytinde yine vezin zaafı olmasa da anlam düşüklüğü göze çarpmaktadır:

Şeyhî sa'âdet ister-iseñ **medh** şâhuñı
 Dürr eyle cân ulağına mânend-i uş-vâr

Şairin “medh it” demesi lazımken sadece medh kelimesi ile beyti kurması vezni kurtarmak için böyle bir kullanıma gittiğini düşündürse de anlamda bir düşüklüğe yol açmaktadır. Padişaha sunulan bir kasidede olmaması gereken kimi eksik ve/veya hataları yanında buna benzer karineler şairin ikinci sınıf bir divan şairi olduğu izlenimini uyandırmaktadır.

Padişaha sunulan 21 beyitlik manzumenin tarihlendirmesi de kimi bulgulardan yola çıkılarak yapılabilmektedir. Şiirin 7. beytinde şair Kanuni Sultan Süleyman'ın “ulak zulmü”nden insanları kurtardığını belirtmektedir. Osmanlı Devleti'nde, -Kanuni Sultan Süleyman devrinde kimi âdil düzenlemelere gidilene kadar- ulaklar, görevli hâldeyken yolda hayvanlarının zayıf düşmesi durumunda rastladıkları bir kimsenin beygirini alabilirlerdi. Bu durum ulakların görevini kötüye kullanmasına yol açar ve halk tarafından hiç hoş karşılanmazdı. Onların bu hareketi belgelerde “ulak zulmü” diye geçer (Halaçoğlu, 2012, s. 77). 1530'larda yapılan bir düzenleme ile bu iş daha sıkı kurallara bağlansa da 26 Safer 946/13 Temmuz 1539'da sadrazamlığa getirilen Lütü Paşa, Kanuni'nin meseleyi kesin olarak halletmesi emriyle ulak hükmü sistemini kaldırıp menzil teşkilatını yeniden kurmuş, ulak hükmü yerine in'âm hükmü adıyla bir berat verilmesi usulünü getirmiştir. Şairin

Halkdan ziyâ-yı 'adlle zulumât ref' idüp
 Mülki müşerref eyledün iy şâh-ı şeh-süvâr

Bir zulm-i nâ-saz idi [kim] ulağ ri 'âyete
Ref' itdüñ anı mâ-şadağ iy Hüsrev-i vağâr

beyitlerinde bu duruma işaret edildiğine göre kaside bu düzenlemelerden sonra yazılmış olmalıdır. Ayrıca yine şair manzumenin bir başka beytinde,

Varup 'Acem diyârını Tahmâsa teng idüp
Hindüstâna pençeñi şaldun çü şîr-vâr

sultanın Şah Tahmasb'ı yenilgiye uğrattığından bahsetmesi kasidenin tarihlendirilmesinde önemlidir. Sultan Süleyman, kaynaklarda I. Irak Seferi diye anılan seferine 1533-35 yılları arasında çıkmıştır. Bu sefer daha sonra iki defa tekrarlınsa da şairin beyitlerdeki ifadelerinden kasidenin en erken 1539'dan sonra yazıldığı ortaya çıkmaktadır.

Son olarak kasidenin "ilginç" taraflarından birisi de içinde geçen bir tabir dolayısıyladır. Şair, Eski Anadolu Türkçesi dönemi bazı eserlerinde ve daha çok da Doğu Türkçesiyle yazılmış eserlerde yer alan bir terimi kullanmaktadır:

Şükr-i sipâs hamd ü şenâ eylerüz müdâm
Görklü cemâlünü bize gösterdi **bir ü bâr**

Kasidenin 9. beytinde yer alan "bir ü bâr" terkiibi "Allah" lafz-ı celili yerine kullanılan bir tabirdir. Klasik Türk edebiyatının Osmanlı sahası metinlerinde çok rastlanmayan bu tamlama Eski Anadolu Türkçesi ile Doğu Türkçesi metinlerinde ise sıklıkla görülmektedir (Karahana, 2023). Bu tabirin yanı sıra "görklü cemâl" tamlamasının padişah için kullanılması da şairin edebî diline yönelik bir katkı olarak düşünülebilir.

Şevkî (ö. XVI. yy.?) -1 Kaside

Topkapı Sarayı Arşivi Evrakı 0445/24 numarada kayıtlı belgede bulunan 37 beyitlik kaside Şevkî mahlaslı bir şaire aittir. Kasidenin dil ve üslubu XVI. yy. imla özellikleri göstermesinin yanı sıra

Sen Süleymânsın kâtuñda kâdri yok bir mür kadar
Ger saña haşm olan olsa heft-ser bir ejdehâ

beytinden Kanuni Sultan Süleyman'a sunulduğu anlaşılan kaside dönemin Şevkî mahlaslı şairlerinden Edirneli Şevkî'ye ait olmalıdır. XVI. yy.'da yaşadığını bildiğimiz Şevkî mahlaslı üç şairden ilki Yavuz Sultan Selim dönemi şairlerinden Şevkî Mehmed'dir. Hakkında pek fazla bilgi bulunmayan şairin ölüm tarihi ile ilgili kaynaklarda bilgi yoktur (Yılmaz, 2021). Şevkî mahlasıyla şiirler kaleme alan Sahipzâde Ahmed Çelebi de bu dönem şairlerinden olup hakkında bilgimizin bulunmadığı şairlerdendir (Aksoyak, 2020). Yusuf Şevkî veya Edirneli Şevkî olarak bilinen diğer şair ise aralarında en meşhuru olup *Dîvân*'ı günümüze ulaştırmış tek şairdir. Her ne kadar II. Bayezid dönemi şairleri arasında gösteriliyor olsa da Kanuni devrinin başlarına kadar yaşamıştır. Zira *Dîvân*'ındaki sekizinci kaside Sultan Süleyman vasfındadır (Canım ve İsen Durmuş, 2018, s. 40-42). Şevkî, çalışmanın metinler kısmındaki kasidesini de sultanın tahta çıkışının ilk yıllarında kaleme almış olmalıdır. Klasik kaside tertip ve muhtevasıyla kaleme alınan manzumede sultan çeşitli vasıflarla övülürken 17. beyitte şair,

Bir gâzâ kılduñ şehâ 'âlemde kim şemşîrünü
Aşdılar ta'zîm idüp 'arşa senüñ ehl-i semâ

diyerek sultanın bir gaza zaferinden bahsetmektedir. 30 Eylül 1520 tarihinde tahta çıkan Kanuni Sultan Süleyman 18 Mayıs 1521 tarihinde Belgrad Seferi'ne çıkmış ve 29 Ağustos 1521'de Belgrad ve çevresini fethetmiştir. Kasidenin gerek Türk gerek Avrupa tarihi açısından oldukça önemli olan bu olay

sonrasında kaleme alındığı düşünülebilir. Zira sultanın diğer büyük seferi 1526 yılında Mohaç üzerine olacaktır. Şevki'nin yaşı itibarıyla bu yılları görüp görmediğini ise bilmiyoruz. Hangi sefer kastedilmiş olursa olsun şairin bu kasideyi bir zaferin ardından kaleme aldığı ve aşağıda metinler kısmında görüleceği üzere ihsan ile in'âm talebinde bulunduğu açıktır.

Medhî (ö. XVI. yy.?-) -1 Kaside

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı 0445/37 numaralı belgede yer alan 12 beyitlik kısa kaside Kanuni Sultan Süleyman övgüsünde kaleme alınmış bir manzumedir. Bu kısa kaside XVI. yy.'da yaşamış Medhî mahlaslı bir şaire aittir. Kaynaklar ışığında ve kronolojik esaslar dâhilinde askerlik mesleğine mensup Bursalı Medhî (Aksoyak, 2020c), Haydar-zâde Medhî Çelebi (Kaplan, 2020b), Kara Kadı-zâde Medhî (Kaplan, 2020c) ve Lâdikli Medhî'den (Bayram 2020)'den birine mi veyahut başka Medhî tahallüs eden bir zâta mı ait olduğu tespit edilemeyen manzumenin beşinci beytinde,

Gökyüzindedür melâ'ik yiryüzinde cümle halk
'Adl ü hem lutf u kerem Sultân Süleymānuñ durur

diyerek devrin padişahını anan şair, kasidenin son beytinde de padişahı överek mahlasını zikreder:

Ol Süleymān Āl-i 'Osmān menba' -ı kân-ı hayā
Kimse mişlin görmemişdür **Medhî** sultānuñ durur

Şemsî (ö. 988/1580) 1 Tahmis, 1 Gazel.

Diğer nazirelerle birlikte Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı 0324/27-10 numaralı belgede Kanuni Sultan Süleyman'ın bir gazelini tahmisi bulunan Şemsî mahlaslı şair devrin paşalarından da olan İsfendiyarzâde Şemsî Ahmed Paşa olmalıdır. Bu kanaate varmamıza sebep olan âmil ise Şemsî tahallüs eden Ahmed Paşa'nın *Dîvân*'ında yer alan 12 muhammesden 5'inin Muhibbî'nin gazelini tahmis olmasıdır (Akkaya, 1992, s. 702-725). Belgede yer alan manzumenin klasik Türk edebiyatı gelenek dairesi içerisinde verilmiş olması devrin Şemsî mahlaslı tasavvufi-meşrep diğer şairlerinden ayrılması intibaini uyandırmıştır.⁵ Başta *Deh Murg* sahibi Şemsî olmak üzere devrin diğer Şemsî'leri daha çok tasavvuf ve edvâr ilmi ile uğraşmış fakat şiir de söylemiş zâtlardır. Genç yaştan itibaren sultanın yakın çevresine dahil olan Şemsî Ahmed'in Kanuni'ye olan ünsiyeti de düşünüldüğünde bu kanı daha da güçlenmektedir. Fakat bütün bunlara rağmen bu iddiaları kesinleştiren kanıeler olmadığı için şiir, XVI. yy.'daki Şemsî'lerden birine veyahut kaynaklarda adı geçmeyen farklı bir kişiye de ait olabilir.

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı 0445/37-5 numarada bulunan başka bir belgede ise Şemsî mahlaslı medhiye türünde bir gazel kayıtlıdır. *Şemsî Ahmed Dîvânı*'nda bulunmayan bu gazelin de imlâ, muhteva ve üslup özellikleri bakımından XVI. yy. manzumesi olup Şemsî Ahmed'e ait olduğu düşünülmektedir.

Mahlassız-1 Tarih Kıt'ası

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı 0364/25 numarada bulunan belge şairi tarafından Kanuni Sultan Süleyman'ın tahta çıkışı için söylenmiş bir cülûsiyyedir. Fakat manzumenin şairi eseri duânâme olarak da adlandırılmıştır. Zira belgede başlık olarak "*Du'â-nâme-i Hazret-i Hudâvendigâr-ı sa'âdet-menkıbetdür ve her mışrâ'ı mutezammin-ı târîh-i cülûs-ı saltanatdur. Allahummec'al aḥkâme saltanatihî muvaffakaten bi-tevkî'i's-sa'âdeti vec'al a'mâre a'dâihî bâliğaten ilâ aḫşâ'l-gâyât*"⁶ ifadesi bulunmaktadır. Şair, her mısraın sultanın cülûsunu gösterdiğini belirttiği başlığın Arapça kısmında ayrıca düşmanlarının ömrünün uzun olması için de Allah'a dua etmektedir. Zira Kanuni Sultan Süleyman'ın düşmanlarının ömrünün uzun olması onların zilletlerinin artmasıyla beraber

5 XVI. yy.'da yer alan Şemsî mahlaslı şairler için Bk.: Canım, 2018, s. 298-304; Kılıç, 2017, s. 604.

6 Allah'ın onun saltanat hükümlerini saadet nişanlarıyla muvaffak kıl. Düşmanlarının ömürlerini de (onları kahredecek şekilde) en uç noktaya kadar ulaştır.

düşünüldüğünde şairin ince bir kinaye ile aslında bir nevi onlar için beddua ettiği de anlaşılmaktadır. 7 beyitlik manzume sultanın cülûsuna düşürülmüş bir tarih kıt'asıdır. Şiirde mahlas geçmediği için kime ait olduğunu tespit edemediğimiz manzumenin her mısraı 926/1520 tarihini veren tam tarih mısraı olup sultanı çeşitli dualarla metheden bir muhtevaya sahiptir.

Dâ'î (ö. XVI. yy.?) -1 Gazel

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı 0324 numaralı gömlek Muhibbî tahallüs eden Kanuni Sultan Süleyman'ın şiirlerine söylenen nazireleri ihtiva etmektedir. Bu gömlekte ayrıca Bâkî (ö. 1008/1600), Dâî (ö.?), Halil (ö. XVI. yy.?), Gubârî (ö. 974/1566), Şâhî Şehzade Bayezid (ö. 970/1562), Şemsî (ö. XVI. yy.?) ile birlikte Nevâlî (ö. XVI. yy.?)'nin sultanın şiirlerine nazire söyleyip sunduğu belgeler muhtevidir. Hatta bu gömlekteki bir kayıttan padişahın şiirlerini şairlere gösterdiği, onlardan nazire ve değerlendirme babında geri dönüşler aldığı da ortaya çıkmaktadır ki mezkûr gömleğin önemi bu bilgiyle birlikte bir derece daha artmaktadır.⁷ Bâkî ve Şâhî'nin manzumeleri *Divân*'larında mestur olduğu için araştırma konusu edilmemişken Nevâlî'nin manzumeleri ise daha önceki çalışmamızda yayımlanmıştır. Mezkur gömlekte 27. belgede sultanın "‘Aceb dîvânedür gönlüm anı şanmañ ki pend ister/Görelen zülfi zencîrin şakup boynuna bend ister" matlalı gazeline naziresi bulunan Da'î de XVI. yy. şairlerinden olmalıdır.

Başta tezkireler olmak üzere klasik Türk edebiyatı kaynaklarında yer alan Dâ'î mahlaslı şairler kronolojik kıstaslar dâhilinde ele alındığında belgede yer alan şairin XVI. yy.'da yaşayan iki Dâ'î'den birisi olması gerektiği ortaya çıkar. İlk Dâ'î tahallüs eden zât Kazasker Kadî-zâdenin oğlu Abdurrahman Çelebi'dir. Genç yaşta şiire başlayan şairin mahlasını şiirlerini beğenen Kanuni Sultan Süleyman bizzat vermiştir (Aksoyak, 2020b). Âşık Çelebi'nin tezkiresini kaleme aldığı yıllarda kırk akçe ile İstanbul'da müderrislik görevinde bulunan Dâ'î, daha sonra elli akçe ile müteferrika olmuştur (Kılıç, 2018, s. 221). 1587'de vefat eden şairin Kanuni Sultan Süleyman'a şiirler sunduğu ve mahlasının dahi sultan tarafından verildiği düşünüldüğünde belgede yer alan şiirin bu Dâ'î'ye ait olması daha akla yatkın gelmektedir. Zira aynı yüzyılda Dâ'î tahallüs eden diğer şair Ayas Paşa'nın oğullarından Ahmed Bey'in dadısı olan zâttır (Sungurhan, 2017, s. 350-351). Derviş yaratılışlı olduğundan dolayı Derviş Dâ'î diye anılan bu şair daha çok hat sanatındaki ustalığı ile kaynaklarda yer alır. Bu meziyetinin yanı sıra şiir de söyleyen Derviş Dâ'î hakkında kaynaklarda daha fazla bilgi bulunmamaktadır (Ördek, 2020c).

Gubârî (ö. 974/1566) 1 Gazel, 1 Kıt'a

TSMA.E. 0324/27-5 numarada bulunan belgede Gubârî (ö. 974/1566)'nin Sultan Süleyman'ın "Beñzeyelden gözlerüm yaşı şarâbuñ 'aynına/Yandı miñnetle ciger döndi kebâbuñ 'aynına" matlalı gazeline söylediği nazire bulunmaktadır. Şiirin sahibi XVI. yy.'ın Gubârî tahallüs eden en meşhur şairlerinden Abdurrahman Çelebi'dir.⁸ Zira belgede yer alan şiir, şairin Şehzade Bayezid'in adamlarından olduğu için atıldığı Yenicehisâr zindanından kurtuluşu vesilesiyle sultana teşekkür mahiyetinde sunduğu manzumedir. Belgenin ve dolayısıyla şiirin serencâmını *Kınalızâde Tezkiresi*'nden şöyle takip edebilmekteyiz:

(...)Ba'dehû mezbûr Gubârî cür'adân-ı gubârî mahfûz u meknûs olmuş idi ki vak'a-i Sultân Bâyezîdde Yenicehisârda mahbûs oldukdan sonra pâdşâh-ı hatâ-bahş u 'atâ-bahşa ve'l-kâzîmine'l-gayze ve'l-âfîne 'anî'n-nâsi delîline iktidâ idüp zât-ı melekîsi mahâsin-i sîfâtla Râdî'u'l-libân ve mekârim-i ahlâkla şerîkû'l-'inân olmagın mevâkî-i cürm ü 'isyânını letâ'if-i cûd u ihsân ile ma'mûr u mersûm ve sahâ'if-i bagî vü tugyânını rakam-ı 'afv u nisyân ile merkûm u

7 Bu kayıt için Bk. TSMAE. 0324-27/6.

8 Belgede yer alan şiirin XVI. yy.'daki Gubârî tahallüs eden şairlerden hangisine ait olduğu tespit edildiği için bu şairler hakkında ayrıca bilgi verilmemiştir. Abdurrahman Gubârî'nin biyografisi için ayrıca Bk.: Kılıç, 2017, s. 679-681; Sungurhan, 2017, s. 627-630; Kaplan, 2020a.

mersûm idüp teşrifât-ı pâdşâhâne ile mahfûz ve enzâr-ı eltâf-ı Hüsrevâne ile manzûr u melhûz kılmış idi. Ol eyyâmda sultânı mezbûrun bu ‘azlini tettebbu’ itdükde ruk’a ile kazâ-yı mahmili temennâ kılmış idi.

Gazel : *Benzeyelden gözlerüm yaşı şarâbun ‘aynına
Yandı mihnetle ciger döndi kebâbun ‘aynına*

Gubârî dahî bu gazeli dimişdür.

*Bakmaga pîr-i mugân her dem şarâbun ‘aynına
‘Aynun eyler câmdan gördüm habâbun ‘aynına (...)* (Sungurhan, 2017, s. 630-631)

Kınalızâde’nin anlattığı olay ile şairin sunduğunu belirttiği şiir günümüze arşiv kayıtları ile ulaşmış ve çalışmanın konusu olmuştur. Kanuni Sultan Süleyman’a sunulan mezkur belgede yer alan bu gazelin üstünde 3 beyitlik başka bir manzume daha bulunmaktadır. Bu manzumede Gubârî,

Ey **Gubârî** pâdişâh-ı ‘âlemün bu şi‘rine
Dimesün kimse nazîre diyüp aña irelüm

Biz çalışduk kâdir olmaduk haqîkat tek hemân
Peyrev olup hırmen-i şi‘rinde hûşe direlüm

Pâdişâhuñ her ki bu şi‘rine söylerse nazîr
Pâdişâh elli filori virdi aña virelüm

diyerek padişahın şiirini methetmekte ve sultanın kendisine nazire yazanlara elli filori⁹ verdiğini ayrıca belirtmektedir. Bu durum yukarıda açıkladığımız üzere bu gömlekteki şiirlerin önemini bir kat daha artırmaktadır. Zira padişah, kendi şiirine nazire söylenilmesini istediği gibi şairin söylediği üzere bu nazireleri ayrıca ödüllendirmektedir.

Gubârî’nin kaynaklarda anlatılan başka bir tarafı daha vardır ki o da şairin nazirecilik yönüdür. *Meşâ’irü’ş-Şu’arâ*’da nakledildiğine göre Gubârî zindandan halas olduktan sonra gazeller söylemiş ve bunlara şuaradan nazire istemiştir. Hatta bir şiirinde bir nevi meydan okuma ile

*Bu kadar fakr u felâketle bir altun vireyin
Kim nazîre dir ise bu şi‘r-i garrâ üstine*

diyerek nazire geleneğini yukarıdaki örnekte olduğu gibi iddianın bahis konusu olduğu bir yere taşımıştır (Kılıç, 2017, s. 681). Bu durum şairin nazirecilik geleneğine ayrıca önem verdiğine delil sayılabilir. Çalışmanın metinler kısmında yer alan belge ve muhtevası Kınalızâde Hasan Çelebi’nin bahsettiği olayların Osmanlı Arşivlerinde yer alan vesikasıdır. Bu durum arşiv kayıtlarının edebiyat tarihine katkısını göstermesi açısından ayrıca mühimdir.

Halil (ö. XVI. yy.?) 2 Gazel

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı 0324/27-1 ve 2 numarada Kanuni Sultan Süleyman’ın gazellerine 2 naziresi bulunan Halil/Halîlî mahlaslı şairin kim olduğu tespit edilememiştir. XVI. yy.’da Halîlî mahlaslı pek çok şair bulunmaktadır. Kaynaklarda XVI. ve XVII. asırlarda yaşamış Halîlî mahlaslı şairler incelendiğinde karşımıza şu isimler çıkar: Kütahyalı Halîlî (XVI. yy.?), Maraşlı Halîlî (öl. 998/1589), Bursalı Halîlî/Halîlî-i Zerd (XVI. yy.?), Kazvinli Halîlî (XVI. yy.?), Şeyh Halil Efendi (ö. 1048/1638), Halîlî-i Üskübî (XVII. yy.?) ve Halîlî-i Bağdâdî (XVI.-XVII. yy.?). XVI. yy. şairlerinden Halîlî mahlaslı

⁹ 1 filori 3.5 gr altına tekabül etmekte olup bu bilgiden Kanuni’nin kendisine nazire yazan Gubârî’ye 175 gr altın ihsan ettiği ortaya çıkmaktadır.

şairleri inceleyen Muzaffer Kılıç, aşağıda yer alan gazelleri görmüş olsa da bu gazellerin hangi Halilî'ye ait olduğunu tam olarak tespit edemediğinden ötürü çalışmasına almamıştır (Kılıç, 2024, s. 249). Lâkin işbu çalışma şairlerin şiirlerinin tespitinden ziyade Kanuni Sultan Süleyman'a sunulan manzumeleri öncelendiği için gazellerin metninin verilmesi uygun görülmüştür. XVI. yy.'da yaşayan hangi Halil/Halilî'ye ait olduğu tespit edilemeyen belgedeki gazeller sultanın “Görüp zülfünde düşdüm ağa/Dutılır murğ daneyle duzağa” ve “Ah kim cāna bıraktı bir yüzi gül-nār nār/Bende çekdi gönümi bir zülf-i ‘anber-bār bār” matlalı gazeline nazire olarak söylenmiştir.

Fevrî (ö. 978/1571)-1 Gazel

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı 0324/27-11 numarada Muhibbî'nin “Derün-ı sînede bağrum ser-â-ser paralanmışdur/Anuñçün gözlerüm yaşı kızıl kana boyanmışdur” matlalı gazeline naziresi bulunan Fevrî XVI. yy. şairlerinden Fevrî Ahmed Efendi'dir. Aslen Arnavutluk/Draç doğumlu bir Hırvat olan şair kendi ifadesiyle çocuk yaşta Muhyiddin İbnü'l Arabî'yi rüyasında görerek Müslüman olmuştur. Latîfî ve Hasan Çelebi'ye göre şair Lâmi'î'nin dedesi Nakkaş Ali Çelebi'nin himayesinde yetişmiştir (Canım, 2018, s. 422; Sungurhan, 2017, s. 681). Gelibolulu Âlî ise İskender Çelebi himayesinde olduğunu belirtir (İsen, 2017, s. 262). *Dîvân, Risâle fî İlmi'l-Hutût, Kuhl-i Dîde-i A'yân, Ahlâk-ı Süleymânî* gibi önemli eserlerinin yanı sıra çeşitli ilimlerle alakalı risaleleri de bulunan şair, mezkur gömlekteki gazelini Kanuni Sultan Süleyman'a sunmuştur.

Sonuç

Osmanlı Devleti, Kanuni Sultan Süleyman'ın padişahlığı döneminde askerî ve siyâsî açıdan rakipsiz olduğu kadar medeniyeti oluşturan etkenlerden kültür, sanat, mimarî, edebiyat vb. alanlarda da zirve dönemini yaşamıştır. Bunda şüphesiz sultanın engin bakış açısı, sadece yönetmedeki yetkinliği değil, yanına aldığı devlet adamlarından, desteklediği şair ve ediplere kadar pek çok etken âmil olmuştur. Batıda “Muhteşem” diye anılsa da bizim “Kanuni” dememiz, değişen ve gelişen dünyaya ayak uydurmayı bilmesi ve kanun ile nizâmı ona göre düzenlemesinden dolayıdır. Bu derece yetkin bir kimse olan padişah aynı zamanda ömrü at sırtında geçen büyük bir askerdir. Hayatını devlet işleriyle geçiren sultan ayrıca Türk edebiyatının en hacimli divanlarından birini kaleme alacak kadar da edebiyatla hemhâl olan bir yöneticiydi. Bütün bunların sonucu olarak da onun devri yüzyıllar sonra “Kanuni Devri Türk Edebiyatı” olarak, ismine mahsus anılacak derecede şair ve edebî eser yoğunluğuna haiz olmuştur.

XVI. yy. tarih eserlerinin yanı sıra tezkirelerde, başta kasideler olmak üzere edebî eserlerin bizzat kendi içinde Kanuni Sultan Süleyman'ın şair ve ediplere nasıl hâmilik yaptığı sayısız örnekle kayıtlıdır. Bu durumu devletin resmî malî kayıtları da destekler. Hâl böyle olunca devrin şair ve edipleri de hâmlerine kayıtsız kalmamış ona atfen yüzlerce eser, sayısız kaside veya manzume kaleme almışlar bir nevi teşekkürlerini bildirmişlerdir. Bu bahis açıkçası bir makalenin sonuç kısmında anlatılamayacak kadar da geniştir. Fakat son yıllarda yaptığımız arşiv kaynaklı çalışmalarda gördüğümüz şey şudur ki adı tezkirelerde geçmeyen, geçse de eseri ve/veya manzumesi günümüze farklı kanallarla ulaşamamış şair ve edipler ile onların manzumeleri devletin resmi kayıtları olan arşiv sistemi ile günümüze ulaşmıştır. Tarih ilmi için birinci derece kaynak olan arşivler, son yıllarda yapılan çalışmaların gösterdiği üzere edebiyat için de artık kaynak teşkil eder hâle gelmiştir. 2023 yılında yapılan bir çalışmanın devamı niteliğindeki işbu çalışmada devrin padişahı Kanuni Sultan Süleyman'a sunulan ve herhangi biri bugüne kadar çeşitli yerlerde yayımlanmamış manzumeler ele alınmıştır. 13 farklı şairden 17 manzumenin yer aldığı bu çalışma ile adı devir tezkirelerin de dahi yer almayan Hâcî Kandî ve Lutfî gibi şairler, manzumeleri günümüze ulaşmamış Makâmî, Şeyhî, Şevkî'nin kasideleri ve Şemsî Paşa'nın tahmisi ile gazeli gün yüzüne çıkmıştır. Şiirlerini çeşitli şairlere gönderip nazire yazılmasını isteyen Muhibbî'nin bu isteğini havi TSMA. E. 0324 gömleğinde yer alan Dâ'î, Halilî, Gubârî ile Fevrî'nin padişaha nazireleri de yine sultana sunulduğu için çalışma içerisinde değerlendirilmiş ve ilim âlemine sunulmuştur. Ortaya çıkan bu edebî miras arşiv kayıtlarının önemini gösterdiği gibi devrin canlı edebî hayatının resmî belgelere dökülmüş örnekleri olmasından dolayı da ayrıca önem arz etmektedir.

Metinler:

1.

[Kaşide-i Makâmî]

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Rüşen oldu iy şehinşâh-ı selâî'n-i zamân
Salânat burcında 'adlûn âfitâbından cihân

Aşalı zencîr-i lûtfuñ 'arşa 'adlûn tığını
Dergeh-i a'lâña çâkerdür niçe Nûşu'r-revân
3. Dest-i 'adlûn şol kadar icrâ-yı şer' itdi dürüst
Mey yirine kan yuţar havf-ıla her pîr-i muğân

İy Ferîdûn-taht iy Cemşîd-ţali' nüh felek
Qadrûn ordusunda gûyâ bir muţabbak sāyebân
5. Zıll-ı Yezdân u Süleymân Hân bin Sultân Selîm
Hükümüne fermân durur cümle vuḥuş u ins ü cân

Baht-ı Rüstem saña maḥrem esb-i devlet saña râm
Feth ü nuşret saña hem-dem zeyn-i 'izzet rîzân
7. 'İlm ü ḥikmet saña hem-ser ü faẓl u ğayret hem-nişîn
Ḥulk u himmet hem-rikâb baht-ı devlet hem-'inân

Qulzüm-i cûduñda bir kaṭre degül deryâ-yı heft
Himmetûn katında bir pāye degüldür āsmân
9. Cûd u 'adl ü faẓluñuñ şerḥinde ḥayrândur 'uḳûl
Ḥulk u lûtf u ḥüsnüñüñ medḥinde qâşîrdur zebân

Ebr-i cûduñ şol kadar dökdi seḥâ bârânını
Buldı *mâ fi'l-arz* olan lâ-büd ḥayât-ı câvidân
11. Dest-i cûduñ ireli bezmüñ şebinde Ḥusrevâ
Şem' idindi câme-i zerbeft altun şem'-dân

Toldurur cûduñ güninde kîsesin zerle güneş
Pür ider la'l-ile meh lûtfuñ şebinde cür'adân
13. Şuffe-i bezmüñde bir çîni ṭabaḳdur bu felek
Kim aña naql olmuş encümle meh ü mihr iki nân

Ni'metûn ḥonına bu çarḥ olmağa bir çarḥî tās
Mihr mührûn şekline oldu aña bir zer-nişân
15. Germ olup gülzâr-ı medḥünde gönül bülbülleri
Vaşf-ı zâtuñ maṭla' uñ tekrâr eylerler revân

- İy şeh-i kişver-güşâ 'adlünle cümle ins ü cân
Buldı luţfuñ sâyesinde her birisi âşiyân
17. Şöhret-i nâmuñla kahr olsa ne tañ şâhâ 'adû
Pençe-i şehbâz-ı zerrîn-bâla döymez mâkiyân
- İy 'alî-fiţnat kaçan başsañ rikâb üzre kâdem
İre hâtifden şadâ-yı inne şâhib-i kırân
19. Râm oluban emrüne baş üzre dutarlar şehâ
Kankı hükümünde k'ola tãvüs kuyruğı nişan
- İy gâzanfer-fer Sikender-feth vü iy Yûsuf-cemâl
İy huceste-ţâlî ' vü Dârâb u Sührâb-ı cihân
21. Pîş-i tab'ında senün tıfl-ı sebak-ı h'ân 'aql u fehmi
Nezd-i rey'ünde senün 'âciz hezârân nüktedan
- Devlet-i ikbâl-ile her şubh oldukça süvâr
Reşk ider na'l-i semendüne hilâl-i âsmân
23. Biri her şeb pâsbân olmuş biri derbân-ı şubh
Mâh-ile mihr iki bendeñdür kapuñda râyegân
- Cân virür huddâm kaşruñ ola havrâ-yı behişt
Reşk ider derbân-ı bâbuñ olmağa kerrübiyân
25. Rûz-ı feth olur zafer burcında şemşîrün senün
Mâh-ı nev şeklinde oldukça niyâmından 'ayân
- Boynına a'dâlaruñ şalduğça sen şemşîr-i tîz
Dâmen-i çarhuñ şehâ tîguñdan oldu tâze kan
27. Nev- 'arûs-ı rûz-ı nuşretdür ki tîguñ der-setâm
Hün-ı a'dâdur aña vâlâ-yı kamîs ü perniyân
- Berzen-i rezminde yir yir lâleler oldu şehâ
Ceng içinde tîguñ ucından düşen her katre kan
29. Hüsnuñüñ vaşfında lâmiğ oldu bir garrâ gâzel
İşidüp bu maţla'a bağlaya bülbüller terân
- İy nihâlistân-ı devlet içre bir serv-i revân
İy gülistân-ı leţafet içre bir gonçe-dehân
31. Luţfuña irdi kodı el arkasın yirde çenâr
Kaddüñi gördi du'âlar itdi serv ü bostân
- Karşuda hünin yatur görmiş hilâl ebrûlaruñ
Gül vişâlün 'ıydına kurbân olmuş bî-gümân
33. Cân dimâğın mu'aţtar itdi bü-yı sünbülün
Bü getürmişdür meger miski Hotenden armağan

- Baş egüp şuçın gülistānda benefşe şeyh-vār
Ġālibā esrār-ı zülfüñ bülbüle eyler beyān
35. Altun üsküflü kuluñdur nergis-i şehlä meger
Ġonçe-i zanbağdan öñinde getürür cāmedān
- Gülşen-i hüsnüñ katında bî-bekā gülzār dime
Rastî-i qadūñ katında bî-vefā serv-i revān
37. Sūzen-i tab‘umla itdüm dūr-i medhūñ dizmege
Nazmuma tezyīn içün zülfüñ hayālin rīsmān
- Medh-i şīrīnūñde tūtīdür zebānum bî-kafes
Gevher-i vaşfuñla zihnüm bir şadefdür bî-dehān
39. Bāl açup cevlan iderse yiridür tāvūs-ı dil
Ravza-i medhūñ gibi qanda bula bir bostān
- Medh-i şīrīn-i şeker-rīzūñ gibi güftār yok
Bu **Maḳāmī** gibiyem bir tūtī-i şīrīn-zebān
41. Düşmişem gözden bugün ayaklara yaşum gibi
Umaram luṭfuñ eli ref‘ide iy şāh-ı cihān
- Eyleseñ ger gūşe-i çeşm-i ‘ināyetle nazar
Ben gedā-yı müflis ü hem-reh olaydum kāmran
43. Gerçi meddāhum velī evşāf-ı medhūñ bî-‘aded
Gerçi ġavvaşum velī deryā-yı medhūñ bî-kerān
- Künhi ile vaşfuñı şerh itmege yok iktidār
Ḥusrevā ben bendeden ancak du‘ādur armağan
45. ‘Unşur-ı cismūñ mü‘ebbed eylesün Ḥayy u Qadīm
Durtuğunça ḥāk u bād u āteş ü ābü’r-revān
- Müstedām olğıl sa‘ādet gülşeninde tā ebed
Nitekim ḥurrem durur eyyām-ı faşl-ı gülsitān
47. Döndüğince nüh felek seyr itdüğince mihr ü mäh
Şems-i hüsnüñ ḥaşre dek itsün münevver Müste‘an
Āmīn Yā Rabbe’l-‘Ālemīn Be-Ḥaḳḳ-ı Muḥammedü’l-Emīn

2.

[Kaşîde-i Luţfî]

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

Hezec + - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Yine halk-ı cihân oldı kudüm-i 'ıyd-ile handân
Dirîgâ bu dil-i ğam-dide derd-i hecr-ile giryân

Şarâb-ı nâz içüp 'uşşâk-ıla şalınd[ı] dilberler
Dil-i dîvâne künc-i ğamda tenhâ yârsuz hayrân
3. Yine dil derdini şerh itdi yâre mü-be-mü tanbûr
Deliklü sînelerden itdi neyler nâle vü efgân

Şu vech-ile güzellerle tutdı 'ıyd-gehler kim
Kuşurını tamâm eglerdi görse hûr-ıla Rızvân
5. Güzeller ellerin hınnâyıla zeyn eyledi şanmañ
Bulaşmışdur dem-i 'uşşâkdan kim itdiler kurbân

Felek çarhına tokınsa 'aceb mi çarhı tolâbuñ
Ki sürdi mâh-rûlarla döne döne bugün devrân
7. Göñül murğını şahın-ı sînede kodum nişân-içün
Kemân-ebûlar atsun ğamze tîrin işte bu meydân

Bugün 'ıyş eylemek ol şâha lâıkdur ki bezminde
Felek bir şîşe meh sâgar güneş bir kâse-i gerdân
9. Şeh-i 'âdil Süleymân Hân ol kim 'ıyd-ı kadrinde
Olupdur büy-ı luţfiyla felek bir micmere-gerdân

Sen ol şâh-ı Süleymân-rif'at ü Cemşîd-heybetsin
Ki hâdimdür der-i 'izzüñde niçe şâhib-i dîvân
11. Görünmez mihr-i ihsânuñ yanında zerrece hırşîd
Kef-i cûduñ yanında yok durur bir kaçrece 'ummân

Revâ mıdur şehâ bu ben kuluñı teng-destlikden
Bugün çarh-ı felek ide senüñ devründe ser-gerdân
13. Cihân halkı senüñ biñ biñ görüpdür luţf u ihsânuñ
N'ola **Luţfî** kuluña bir kez itseñ luţf-ıla ihsân

Ne haddümdür ki ta'rif eyleyem ben resm-i ihsânuñ
Ki ihsân görmedi bu cins-i nev'-i kaleb-i insân
15. Ne deñlü medh ide bir mür-ı 'âciz sen Süleymânı
Çü kaşîrdür senüñ vaşfuñda ger Selmân u ger Hâssân

Ġarâz bu cümleden çünkim du'â-yı 'izz-i devletdür
Elüñden geldügince it du'â-yı şâh-ı 'âlî-şân

17. İlâhî bu mübârek ‘ıyd hâkkı-çün ki hâcılar
Şafâyıla iderler sa‘y-i tavâf-ı Ka‘be-i Yezdân
- İlâhî bu dem-i ferhunde hâkkı-çün ki ‘âşıklar
Olurlar ‘ıyd-ı vaşl-ı yâr-ıla dil-tengler şādân
19. Günin ‘ıyd-ile Kıadr eylesin günden güne yâ Rab
Vücûdî mihrini tâbende eyle vermeyüp nokşân

3.

[Kâşîde-i Hâcî Kândî]

Hüve'l-Fettâh

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Zâhir oldı ‘ıyd-ile çünkim ruḥ-ı tâbân-ı hacc
Eyledi rengin dünyâyı dem-i kurbân-ı hacc
- Şevk ü zevk-ı ‘ıyd-ı aḥḥa buluban yine zuhûr
Oldı rûşen gün gibi her zâhir ü pinhân-ı hacc
3. Oldı şâfi dil-şikest olanlara dârû-yı ‘ıyd
İrişüp bî-dillere her vech-ile dermân-ı hacc
- İhtirâm u nüzhet-i ‘ıyd idüp eflâki güzer
‘Arş-ı ‘aliyyeye irdi rif‘at-i evvân-ı hacc
5. Mevsim-i ‘ıyd eyledi ḥalka ḥimâyet luḥf-ıla
Ger şitâ faşında oldıysa ne var devrân-ı hacc
- Münkesir olmaz şitâyile Hicâzuñ illeri
Anuñ-içün tâze terdür gülşen ü bostân-ı hacc
7. Özge yirde zâhir olmadın henüz berg-i dıraḥt
Görinür ḥuccâca ...-ı hacc
- Ḥ‘ân-ı dîvân-ı şehen-şâhuñ kamu âşâridur
Mînada yir yir olınan ni‘met ü kurbân-ı hacc
9. ... Şâm u Mısr u Bağdâd u Haleb
Kim olupdur ‘izzet ü ta‘zîm-ile ḥâkân-ı hacc
- Ḥazret-i Sulṭân Süleymân Şâh bin Sulṭân Selîm
Zât-ı pâkidür anuñ şâh-ı ḥarem sulṭân-ı hacc
11. Pâdişâh-ı Ka‘be olalıdan imkân-ma‘delet
Kıadr u rif‘atle mezîd olmış durur ‘unvân-ı hacc

3. TSMA.E. 0364/14.

7 ... yerler belgede silinmiştir.

9 ... yerler belgede silinmiştir.

- Bunca hayrâtı ki Beytullâhda itdi o şeh
Behremend olurlar andan ser-be-ser merdân-ı hacc
13. Ravza-i pâk-i Resûle k'itdi ol 'âlî nazar
'Âleme şaldı ziyâ envâr-ı bî-pâyân-ı hacc
- Devr-i hacda bürke-i germi iken memlû ider
Ol şehûñ birr-i 'aţyasyyla bârân-ı hacc
15. Çekmez oldılar beriyye zahmetini kâfile
K'oldı cûd-ıla firâvân âb u zâd u nân-ı hacc
- Her tarîk-ile olupdur pâk Ka'be yolları
İhtîşâm ile olaldan ol şeh-i devrân-ı hacc
17. 'Avn-i luţfını delîl itmişdür ol zıllı-ile
Tâ ki ol yolda ola mü'minlere âşân-ı hacc
- Oldılar gamdan berî bulup vuşûli Ka'be ye
Hurrem olsunlar bugün ser-cümle müştâkân-ı hacc
19. Bûy-ı hulkıyla o şâhuñ mâh her şeb tâ seher
Olsa huccâca n'ola ger micmere gerdân-ı hacc
- Bezedür ehl-i Şafâya Merve hakķı Ka'bede
Ol şeh irsâl itdügi emval-i bî-pâyân-ı hacc
21. Bâb ol şeh kıble-i erbâb-ı hacât olduĝın
Ehl-i hâle kıldılar iş'âr anı pîrân-ı hacc
- Mesa'dur kaşr-ı şerîfi ehl-i sa'ya kadr-ile
İşigi taşu durur yâkût u al mercân-ı hacc
23. Döne döne 'azv-i ta'zim-ile 'âlem hilkatine
Kim şehûñ kaşrı tavâfı bes durur burhân-ı hacc
- Vahtidür kim pâdişâh-ı 'âlem-ârânuñ bugün
Midhatini yâd ide elhân-ile hoş-h'ân-ı hacc
25. **Hâcî Kandî** kim şehûñ vaşşâfidur i'zâz-ile
Raĝbet-ile niçe yıl olmış durur mihmân-ı hacc
- Nitekim 'ıyd-ı şerîf ola şeref birle 'ayân
Niçe kim her sâl fiĝân-ile ola devrân-ı hacc
27. 'İyd-ı 'ömrin pâdişâhuñ dâ'im ü kâ'im ide
Rûzın efzûn eyleyüp ikbâl-ile meyân-ı hacc

Âmîn

4.

[Kaşide-i Muhyî]

Mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün

Müctes + - + - / + + - - / + - + - / + + -

1. Beyân-ı hükmine kaşd itmesün ulû'l-elbâb
Ki fużalâda hezârân kitâb olur her bâb

Yirûn yüzün niçe gündür ne gün görür ne felek
Aralarında meger kim burûdet oldu hicâb
3. Felek gög oldu günün ditremeyle geçer günü
Bulutdan egnine her biri aldılar sincâb

Bu dehr-i pîr mizâcî ki raṭb-ı bâriddür
'Aceb midür gice gündüz eger aḳıtsa lu'âb
5. Bu âsiyâ-yı sipihrüñ daḳîkî ṭurfe daḳîk
Ḳomadî kimsede fikr-i daḳîk ü rây-ı şavâb

Şabâ ki berfî eler tâ felek tenûrından
Çıḳara ḳurşa-i ḥurşîd ü girde-i meh-tâb
7. Zamâne berfle ṭoldı vü ḳara gün ṭoḡdı
'Înâyet eyledi girü müfettiḥü'l-bevvâb

Beyâz-ı berf resîd-est çeşm-hâ şod kûr
Kesî ne-dîd der-în devr ḳatre ez-dûlâb
9. Ne rûşen ü feraḥ eyler görüñ şitâ ḳalbi
Kenâr-ı nâra geçüp berkinürse muḥkem bâb

Şular ki âteşe gülşen didi vü gül-ḥande
İdindi yirini *ṭûbâ lehüm ve ḥüsni me'âb*
11. Belâ-yı berdden ey dil cihânda maḥlaş yok
Meger vird'ise hemîn sâye-gâh-ı 'arş-ı cenâb

Ki ya'nî şâh Süleymân-ı mihr ü meh-peyker
Ayaḡı ṭopraḡıdur ehl-i fazla fethü'l-bâb
13. Muḥammed âyet ü Şiddîḳ-i şıdk u 'adl-i 'Ömer
Ḥayâ-ver zümre-i 'Osmân u 'Alî Ḥaydar şâb

'Aṭâda Ḥâtem-i Ṭayy bezm ü rezme Rüstem ü Cem
Zamîr-i cāmını görse Sikender ide hicâb

4. TSMA. E. 0364/2.

8 Kar beyazı erişti, gözler kör oldu. Bu devirde kimse değirmen misali felekten bir katre görmez oldu.

10 İman edip dünya ve âhîret için yararlı işler yapanlara ne mutlu! *Varılacak güzel yurt onlar içindir.* Kur'an-ı Kerim, Ra'd 13/29.

15. Uzatma **Muhyî** kelâmı du‘â-yı devlet kıl
Beyân-ı medh ne hâcet ki idesin ıtnâb

Niteki ola şitâ vü bahâr u şayf u hâzân
Niteki dâ‘im ola nâr u bād ü âb u tûrâb
17. Niteki zümre-i a‘dâfı çâk eyleye ra‘d
‘Adûña kavş-i kuzahdan irişe tîr-i şihâb

Elünde fetih ola cümle Hıfâ vü Çîn ü Hind
Öñünde ola müselmân gelüp şehâ Rîm Pâp
19. Livâ-yı rif‘atûñ eflâke hem-reh ola müdâm
Niteki çâder-i kuhlı ya zerdden ola tınâb

Bu ‘ıyd-ı ferruh-ıla şâl olup şehâ dâ‘im
Vücûduñ eyleye dâ‘im müsebbibü‘l-esbâb
Âmîn Yâ Rabbe‘l-‘Âlemîn

5.

[Kaşîde-i Şeyhî]

Mef‘ûlû fâ‘ilâtü mefâ‘ilü fâ‘ilün
Muzâri‘ – – + / – + – + / + – – + / – + –

1. İy pâdişâh-ı ‘âkil ü dâñâ-yı nâm-dâr
İy heft kişver içre şehen-şâh-ı şeh-r-yâr

Etrâf-ı Rûm u Şâm u ‘Arab milket-i ‘Acem
‘Aks-i Hümâ-yı zılluñ-ıla oldı tâb-dâr
3. Taht-ı ‘alîde şimdi zamânuñ halîfesi
Sensin ki şer‘-i dîn içinde bulduñ iştihâr

Aşdaf içinde güher-i dürr-i yegânesin
İtdüñ cihâna gün bigi mihrüñle zer nişâr
5. Şu râh-ı-mâra yapıdı kebüter yuvasını
‘Adlûñ ziyâsı ‘âleme olaldan âşikâr

Halkdan ziyâ-yı ‘adlle zulumât ref‘ idüp
Mülki müşerref eyledüñ iy şâh-ı şeh-süvâr
7. Bir zulm-i nâ-saz idi [kim] ulağ ri‘âyete
Ref‘ itdüñ anı mâ-şadağ iy Husrev-i vakâr

Bu işde şehâ sengi mermerde nakş idüp
Târîh-i ebed nâmuñı itdüñ çü zinde-dâr

5. TSMA. E. 0445/12.

3 İkinci mısradâ vezin aksamaktadır.

8 Beyitte vezin aksamaktadır

9. Şükr-i sipās hamd ü senâ eylerüz müdām
Görklü cemālūñi bize gösterdi bir ü bār
- Varup ‘Acem diyārını Ṭahmāsa teng idüp
Hindüstāna pençeñi şalduñ çü şîr-vār
11. Küfr ehl[i] oldı cümle zamānuñda ser-nigün
Rāhiblerüñ çün oldı cihān gözlerine ıtar
- ‘Asker çeküben Rüm ili müşriklerine iy şāh
Ḳuvvet koluña urduñ ‘aceb tîğ-ı āb-dār
13. Her cānibe ki şāh-ı cihān ‘azm-i rāh ide
Rehber oluban Hızır aña bile olur süvār
- ‘Adlle cihān halkını şād itdi şāhumuz
Sen dağı vaşf-ı hālūñi ‘arz eyle yūri var
15. Dergāh-ı mu‘allāsına ol şāh-ı ‘ālemüñ
‘Arz-ı murāduñı yūri vir ıalma bî-şikār
- Şeh Bāyezīde atamuz iy Hān gūlām idi
Ben bende ıaldum aç u yetīm şöyle hor u zār
17. İlham ideydi gönline Hāḳ şāh-ı ‘ālemüñ
Vāḳıf olurdı hālūme çekmezdüm intizār
- Biz pādişāha cān u gönülden du‘acıyuz
Vaḳt-i şehirde gūya ki efgān-ı murğ-zār
19. Kim pādişāhın [itmez-ise] ol du‘āda yād
Olmaz anuñ du‘āsına dergehde i‘tibār
- Şeyhī** sa‘ādet ister-iseñ medḥ şāhuñı
Dürr eyle cān kulağına mānend-i gūş-vār
21. Ehl-i du‘ānuñ eyle icābet du‘ālaruñ
İy Hālīḳ-ı cihān iyā Hāḳḳ-ı Kird-gār

6.

[Beyt-i Şeyhī]

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün
Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Pādişāhı var-iken kişi kime dād eylesün
Şehr-yārı var-iken yā kime feryād eylesün

12 İlk mısra da vezin aksamaktadır.

13 İkinci mısra da vezin aksamaktadır.

15 İlk mısra da vezin aksamaktadır.

6. TSMA. E. 0445/12. Bu beyit belgenin arkasında yazmaktadır.

7.

[Kaşide-i Şevkî]**Hüve'l-Feyyâz***Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün**Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -*

1. İy burc-ı devlet âfitâb-ı ber-sipîhr-i kibriyâ
Kim fûrûğ-ı tâl'atundur 'âleme viren ziyâ

Ahter-i ferhundeñe burc-ı sa'âdetdür maķâm
Saña bu şadr-ı serîr-i salţanat ķadrü'l-'alâ
3. Niçe kim devr-ide devrân-ı felek iy nîk-baht
Bu serîr-i salţanatda ķıl sürûr ol dil-fezâ

Yire geĉsün kim saña yavuz şana Ķârûn bigi
Göge aĝsun devletüñ ķadri Mesîhâ-veş şehâ
5. Hâk-sâr-ı nâr-ı ķahr olsun kim olsa saña 'âķķ
Yâr-i devlet oldı ol kim oldı bendeñ bî-riyâ

Hoş sa'âdetdür o baş kim âsitânuñ taşını
Yaşdanup bâlîn idine döşenüp bir būriyâ
7. Görine gündüz Sühâ gün gibi rûşen gözine
Gerd-i râhuñ kim idinse gözlerine tütüyâ

Dest-i ķahruñ şimşirinden başını kıldı hâlâş
Kim olup yoluñda ğaltân itdi yüzün hâk-i pâ
9. Hoş şehen-şâh-ı cihân 'âlî-cenâbsın kim şehâ
Bir Ferîdündur ķapuñda iktidâr-ı her gedâ

Ķahramân-ı şark u ğarb u Nerimân-ı darb u ģarb
Dâd-ı Kistrâ râ-yı Cemşîd hâtem-i resm-i şehâ
11. Gerçi kim 'âlemde bî-hadd nâm-dâr u tîğ-zen
Lîkin iy şâhib-ķırân kimi diyem hem-tâ saña

Sensin ol şâh-ı cihân-ĝîr Ħamza-i şânî ki sen
Ķuvvet-i devletle başduñ niçe mişl-i lenduhâ
13. Dîn-i İslâm râhınuñ fetħine tîĝuñ Zül-feķâr
Sen ĝuzâtuñ serveri ķadrüñ 'Aliyyü'l-Murtażâ

Ehl-i küfri kıldı maĝlûb oldı ĝalib nuşretüñ
'Avn-i Ħaķ-ıla mu'inüñ mu'cizât-ı Mustafâ
15. Kıldı tîğ-ı kudretüñ küfr ü dâlâl ehlin helâk
Mu'ciz-i Mûsâ-ile kim eyledi Fir'avnı mâ

7. TSMA.E. 0445/24.

1 İlk mısradaki vezin aksamaktadır.

- Şöyle yıkup tārūmār itdūn ki kūfrūn seddini
Kōmaduñ taş üzre taş kim ideler tek ye aña
17. Bir ğazā kılduñ şehā ‘ālemde kim şemşīrūñi
Aşdılar ta‘zīm idüp ‘arşa senūñ ehl-i semā
- Sen Süleymānsın katuñda kadri yok bir mūr kadar
Ger saña haşm olan olsa heft-ser bir ejdehā
19. Sām u Rüstem kudret ü kuvvetle yayuñ çekmeye
Zūr-ı pençeñ çengine kim düşdi kim buldı rehā
- Hātemūñe hāme-i kudret bu mühri yazdı kim
İns ü cin oldı şehā emrūñe rām olmağ revā
21. Murğ-ı kadrūñ bir hevāda urdı pervāz kim şehā
Ne kadar bülend uçarsa aña irişmez Hümā
- Niçe kim çarḥ ura çarḥ-ı lāciverdī çār-pūş
Düze rüyın nev-‘arūsī-veş geye zerrīn kabā
23. Bu serīr-i salṭanatda kıl neşāt-ile sürür
Hem-demūñ olsun Mesīhā her demūñ şāfī şafā
- Devlet ü ikbāl ü baht u ‘izz-ile ol müstedām
Tā ebed olsun zamānuñ ḥurremī vü dil-güşā
25. Her şebūñ Kadr ola rūzuñ ‘ıyd u ‘ömrūñ cāvidān
Hiç cenābuñ cānibine esmesün bād-ı fenā
- Yüz sürüp yüz ‘özü-ilen idüp şenā vü medḥūñi
Dā’imā olsun lisānumda du‘ā şubḥ u mesā
27. Yirde bulur mürdeler luṭfuñ nesīminden ḥayāt
Ġam degül iḥyā için ağdı-ise göge ‘İsā
- Kīmyā ‘ilmiyle Mūsā kıldı Kārūnı ğanī
Kīmyā-yı luṭf-ı şehden ire istiġnā baña
29. Pertev-i gündür iden rüşen vücūdın zerrenūñ
İderem ben de recā luṭfuñdan iḥsānuñ şehā
- Āfitāb-ı burc-ı devlet n’ola doğsa başuma
Çün şıgınmışam saña iy sāye-i zāt-ı Hudā
31. Gün gibi rüşen iderseñ **Şevkīnūñ** ṭab‘ın n’ola
Oldı münzel şānuña çün rif‘at-ile *ve‘d-ḍuḥā*
- Bir çerāğa himmetūñ kim yağ ola luṭfuñ delīl
İde rüşen ‘ālemi gün gibi yā *bedrū‘d-dücā*
33. Mümteni‘dür demek iy sulṭān bī-çün vaşfuñı
Biñde biri dinse olmaz haşr olunca intihā

Baħr-ı luṭf-ı bî-girānuñ vaşfına yok iḳtidār
İderem zāt-ı şerîfün şânına illâ du‘â

35. Hâḳ zamân-ı ‘ömrün itsün ey şehen-şâh-ı cihân
Aña dek kim ola ‘ömrî Hızr u İdrîs ü ‘İsâ

Devlet ü iḳbâl ü baḥt u kâm-rānuñ yādına
Bu du‘â oldı benüm şıdḳ-ile zıkrüm dâ‘imâ

37. Çarḥ-ı gerdün bî-ḳarâr oldukça itsün Kird-gâr
Bu serîr-i salṭanatda seni şâhâ ber-ḳarâr

8.

[Taḥmîs-i Şemsî]

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün
Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

I

1. Bir benüm gibi çemende ‘andelîb-i zâr yok
Gülşeni gezdüm senün gibi gül-i bî-hâr yok
3. ‘Âşıkı dil-ḥasteye raḥm idici dildâr yok
‘Âlemi geşt eyledüm cevır ü cefâsuz yâr yok
5. Mâh-rûlar çok velî mihr-i vefâsı var yok

II

1. Tâze bir maḥbûba meyl itdi gönül ḥâlüm ḥarâb
Ruḥları ḥurşîd-i ‘âlemdür cebîni mâh-tâb
3. Kimse aḥvâlüm bilür yok yâr ise ‘âlî ḥıyâb
Âh kim seng-i cefâdan oldı dil mülki ḥarâb
5. ‘Âşığın gönüli şınıḳdur yapmağa mi‘mâr yok

III

1. Müdde‘î kūy-ı dil-ârâya ne yoldan vardı kim
Ḥâḳ-pâyına ne vech-ile yüzini sürdi kim
3. Ol perî-ruḥsâr dildârı görenler dirdi kim
Bâğ-ı ḥüsne çeşm-i ebrûsı ne yüzden girdi kim
5. Cennet içre ḳadd-i ḥamîd didiler bir mâr yok

IV

1. Bir güneş yüzli firâḳından hilâl oldum hilâl
Yoğ-imiş ‘âlemdü bildüm hergiz imkân-ı vişâl
3. Ḥüsne maḡrûr olup ol dilber-i şâhib-cemâl
Gözlerin nâz uyḥusından açmağa yokdur mecâl
5. Şimdi bildüm ‘âşıḳa ḥıç devlet-i bîdâr yok

V

1. Var ʔabībüm virme luʔf it cānı şīrīne ‘azāb
Okudum ben derd-i ‘uşşāka devā virmez her kitāb
3. Bī-mecālüm ‘illet-i ʔicrān-ile ḥālüm ḥarāb
Lebleri dār-ı şifāsından buyurmazsa cevāb
5. Ölürüm bu derd-ile derd aña tīmār yok

VI

1. Gül mi kaldı gülşen-i dehr içre āḥir şolmadı
Bülbül-i ‘āşık mı kaldı bağına kan ʔolmadı
3. Dāmen-i cānāna yüz sürmek müyesser olmadı
İstedi bir cān bu bī-çāre vişāle bulmadı
5. Dünde fikr eyledüm benden beter nā-çār yok

VII

1. Kimse kuçmuş yokdur ol māhı meger hāleler
Dişlemiş la‘l-i lebin yokdur meger tebḥāleler
3. Şemsiyi men‘ itdiler çün zāhid-i şad-sāleler
Gülşen-i ḥüsnünde ʔo kılsun Muḥibbī nāleler
5. Gülşen içre dime kim bülbül tek āh u zār yok

9.

[Ġazel-i Şemsi]

Mef‘ülü fā‘ilātü mefā‘ilü fā‘ilün
Muzāri‘- - + / - + - + / + - - + / - + -

1. Yüz sürerüm izün tozına tāt-ı ser diyi
Tā raḥmuñ ola izüme yüzün sürer diyi
Ḥāk-i derün kuḥul ider erbāb-ı başiret
Budur cihānda kuvvet-i nūr-ı başār diyi
3. Mihr-ile māh kendüyi her demde ‘arz ider
Bir kez nazar ide şeh-i şāḥib-nazar diyi
Çok dem durur ki derdün-ile hoş geçer gönül
Dermān n’iderem baña derdün yiter diyi
5. Olsun fidā yolında şehā varlığum kamu
Terk-i ser eylemez dime cānın sever diyi
Ölmek yolunda şanma ki emr-i ‘azīm ola
Yād itmelü degüldür anı muḥtaşār diyi
7. Şemsiye dā‘imā gam-ı ‘ışkuñ virür sürür
Şaklar gönülde cānuma virmez keder diyi

10.

Du 'â-nâme-i Hâzret-i Hudâvendigâr-ı sa 'âdet-menkıbetdür ve her mısrâ 'ı mutezammın-ı târîh-i cülûs-ı saltanatdur. Allahummec 'al aḥkâme saltanatihî muvaffakaten bi-tevķî 'i's-sa 'âdeti vec 'al a 'mâre a 'dâihî bâligaten ilâ aḫṣâ'l-ġâyât.

Mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün
Hezec + - - - / + - - - / + - -

1. Elâ ey ḥâmî-i şer'-i muṭahhar (926)
Şeh-i gerdün-ı sulṭânü's-selâṭin (926)
Süleymânsın nigîn-i devletüñle (926)
Yanuñda ben ḳuluñ bir mür-ı miskîn (926)
3. Sikenderine dünyâ virilüpdür (926)
Saña her ḥâşıl-ı icâd u tekvîn (926)
Ḳabûl eyleñ felek şimdi olupdur (926)
Ḳapu ḳulı ṭapuña maşlahat-bîn (926)
5. Şehâ 'âlî-nesebsin vire Allâh (926)
Beḳâ vü emn-i mülk ü 'adl u temkîn (926)
Kemâl-i devletüñle her zamân ol (926)
Mu'in-i şer' ü mülk ü Hâdî-i dîn (926)
7. Saña kim şıdḳ-ile itdüm du'âyı (926)
Didi gökden sevâkin-'arş âmîn (926)

11.

[Ḳaşıde-i Medhî]

Hüve'l-Fettâh

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. 'Âleme revnaḳ viren 'adl-i dür-efşânuñ durur
Yir yüzün zeyn eyleyen luṭf-ıla iḥsânuñ durur
'İyd-ı ekberdür cemâlün dirsem n'olur ḥaṭâ
Kim ḳabûl-i Ḥaḳ olan bî-şübhe ḳurbânuñ durur
3. Şöyle 'izzet virdi zâtuña senün Bâr-i Hudâ
Ḥâṭıruñdan her ne geçse cümle fermânuñ durur
Bende-i muḳbil olupdur ḳapuña devlet senün
Dürr-i efser başuña gey kim şehâ şânuñ durur
5. Gökyüzindedür melâ'ik yiryüzinde cümle ḥaḳ
'Adl ü hem luṭf u kerem Sulṭân Süleymânuñ durur
İşigüñe yüz sürerler rûz u şeb mihr-ile mâh
Bu sebebdendür ki şâhâ çarḫ eyvânuñ durur
7. Niçe sürmesün yüzini işigüñe âfitâb
Zıll-ı Ḥaḳsın sāye-i 'arş mâh-ı keyvânuñ durur

10. TSMA. E. 0364/25. Allah'ım onun saltanat hükümlerini saadet nişanlarıyla muvaffak kıl . Düşmanlarının ömürlerini de (onları kahredecek şekilde) en uç noktaya kadar ulaştır.

11. TSMA. E. 0445/37.

- Ebr-i kefünden bulupdur zîneti rûy-ı zemîn
Kim nebâtâtun hayâtı hulk-ı bârânun durur
9. Gül nihâlünden irişmiş iki taze gönçedür
Bülbül-i dil anlara hep midhati hânun durur
- Furşatı fevt eyleme 'ıyş eyle sür zevk ü şafâ
Hoş-güvâr-ı câm[ı] elden koma devrânun durur
11. Bir semend-i bād-pāye her kaçan olsañ süvâr
Top olur eflāk önünde mäh çevgânun durur
- Ol Süleymân Âl-i 'Osmân menba'-ı kân-ı hayâ
Kimse mişlin görmemişdür **Medhî** sultânun durur

12.

El-Dâ'îü'l-Ḥakîr

Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
Hezec + - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Şaçı 'ışk-ile şanmañ kim dil-i dīvâne bend ister
Gam-ı hecri geçüp cāna aşılmağa kemend ister
- Yüzi gül dil-rübâlarla açılmaz gönçe-i kalbüm
'İzârı lāle-i ḥod-rû boyı serv-i bülend ister
3. Yatur dil pister-i gamda zülâl-i ḥançerün özler
Marîz-i derd-i 'ışk oldı 'ilâc-ı sūd-mend ister
- Baňa perhîz dir dâ'im dirîgâ ol ṭabîb-i cān
Nebât-i la'l-i nābuñdan dil-i bîmâr kând ister
5. Saňa meyl eylemez dilber yûri şûfi ki **Dâ'î**-veş
Zarîf ü nâzûk ü rind ü ḥarîf-i şeh-levend ister

13.

[Kıṭ'a-yı Ğubârî]

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Ey **Ğubârî** pâdişâh-ı 'âlemün bu şî'rine
Dimesün kimse nazîre diyüp aña irelüm
- Biz çalışduk kâdir olmaduk ḥaḳîkat tek hemân
Peyrev olup ḥırmên-i şî'rinde ḥuşe direlüm
3. Pâdişâhuñ her ki bu şî'rine söylerse nazîr
Pâdişâh elli filori virdi aña virelüm

12. TSMA.E.0324/27-4. Bu şiir Muhibbî'nin *Divân*'ında yer alan “‘ Aceb dīvânedür gönlüm anı şanmañ ki pend ister/Göreliden zülfi zencirin ṭakup boynına bend ister” matlalı gazele nazire olup padişahın şiiri -nüsha farklarıyla birlikte- belgede yer almaktadır. Bk.: *Muhibbî Divânı*, C. I. G. 550.

13. TSMA.E.0324/27-5. Bu şiirin kenarlarında “Kıṭ'a-yı da'vâ-yı Ğubârî budur” ve “Bu ḥuşûşa ḥazret-i Monlâ mümeyyizdür bilün” kayıtları bulunmaktadır.

14.

[Ġazel-i Ġubārī]

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Bakmağa pîr-i muġān her dem şarābuñ 'aynına
Cāmdan 'aynuñ ider gördüm ħabābuñ 'aynına
Eşküm-ile āsiyāb-ı dīde devr eyler müdām
Döndi başum iki gözlü āsiyābuñ 'aynına
3. Düşde görsem bir gice derd-i derūnum ağlasam
Görünüp ol ħazret-i 'izzet-me'ābuñ 'aynına
Ġāmetüm oldı kemān başum kemānçe kāsesi
Mā-ħaşal başdan başa döndüm rebābuñ 'aynına
5. Ol kadar pā-māl-i ġam oldı Ġubārī ki şehā
Ĥāk-sār-ı ġam olup döndi türābuñ 'aynına

15.

Nazīre

Mefā'ilün mefā'ilün fe'ülün

Hezec + - - - / + - - - / + - -

1. İrişdi bûy-ı zülfinüñ dimāğa
Nesīm-i sünbülün mi esdi bāğa
Raķībe şöyle yüz virdün ħapuñda
Beni gördükçe başlar ulumağa
3. Kemān ebrum iken ġam çekme ilden
Ki il atduġı ok gider uzağa
Şerāb-ı 'ışķ-ile sermest olanlar
Ġoyar mı pendüñi vā'iz ħulağa
5. 'İnāyet kıl elin al pādişāhum
Ki düşmişdür Ĥalīl ġāyet ayağa
Dinilmez şi'rine şāhuñ nazīre
Belī düşmez Hümā hergiz duzağa
7. Şu kim bilmezliginden dir nazīre
Döner bülbül ħatında ol kelāğa

14. TSMA.E.0324/27-5. Bu şiir Muhibbî'nin *Dîvân*'ında yer alan "Beñzeyelden gözlerüm yaşı şarābuñ 'aynına/Yandı miñnetle ciger döndi kebābuñ 'aynına" matlalı gazele nazire olup padişahın şiiri "Ġazel-i Pādişāh-ı 'Ālem-penāh Sellemallāhu" başlığıyla- nüsha farklarıyla birlikte- belgede yer almaktadır. Bk.: *Muhibbî Dîvânı*, C. II. G. 3148.

15. TSMA.E.0324/27-1. Bu şiir Muhibbî'nin *Dîvân*'ında yer alan "Görüp zülfünde düşdüm aġa/Dutılır murġ daneyle duzağa" matlalı gazele nazire olup padişahın şiiri-nüsha farklarıyla birlikte- belgede yer almaktadır. Bk.: *Muhibbî Dîvânı*, C. II. G. 2984.

16.

Nazîre-i Halîl

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Gönlüme 'ışkuñ şalaldan iy ruḥı gül-nār nār
Yandı cismüm küllî oldı ma'den-i envār vār
Cānuma gerçi virür ol lebleri yâkût kût
Arturur sevdāmı lîkin zülf-i 'anber-bār bār
3. Devlet-i dünyâyı let bil 'âkıbet tîmār mār
Gör şöñinda dirhemi hem gösterür dînār nār
Zülfî vaşfında olaldan şî'r-i şâhî bend bend
Görinür nazm ehlinüñ dünyâ gözine târ târ
5. Va'de-i vaşl itmiş-iken döndi ol inkâr kâr
İy **Halîlî** düş ayağına yine yalvar var

17.

[Nazîre-i Fevrî]

Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

Hezec + - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Gözüm dünyâyı görmez dil firâk odına yanmışdur
Bunuñ âhı göge anuñ yaşı kana boyanmışdur
Zülâl tîguñı şol deñlü ter ü şaf itdüm ey ḥünî
Ki ḥazızından tenümde zaḥmumuñ ağzı şulanmışdur
3. Devâdur diyü yâd itme ṭabîbâ la'l-i yâri kim
Marîz-i 'ışk olan derd ehli cânından uşanmışdur
Ṭuman ṭutdı zemîn ü âsumân eṭrâfını şanma
Ser-â-ser baḥr-ı gerdün bād-ı âhumdan bulanmışdur
5. Yapanlar mülk-i dünyâyı yıkanlar dâr-ı 'uḳbâyı
'Aceb fânîyi bâķî bâķîyi fânî mi şanmışdur
Du'ada **Fevrî** kesb-i ḥâl için def'-i melâl için
Okı şâh-ı cihân nazmın mücerredür şınanmışdur

16. TSMA.E.0324/27-2. Bu şiir Muhibbî'nin *Divân*'ında yer alan "Âh kim cāna bıraḳdı bir yüzi gül-nār nār/Bende çekdi gönlümü bir zülf-i 'anber-bār bār" matlalı gazele nazire olup padişahın şiiri -nüsha farklarıyla birlikte- belgede yer almaktadır. Bk.: *Muhibbî Divânı*, C. I. G. 697.

17. TSMA.E.0324/27-11. Bu şiir Muhibbî'nin *Divân*'ında yer alan "Derün-ı şinede bağrum ser-â-ser paralanmışdur/Anuñcün gözlerüm yaşı kızıl kana boyanmışdur" matlalı gazele nazire olup padişahın şiiri -nüsha farklarıyla birlikte- belgede yer almaktadır. Bk.: *Muhibbî Divânı*, C. I., G. 1166.

Kaynaklar | References

- Açıkgöz, N. (2017). *Riyâzî Muhammed Efendi Riyâzü's-Şu'arâ*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/54137,540229-riyazu39s-suarapdfpdf.pdf?0>. [Erişim Tarihi: 18 Şubat 2026].
- Akkaya, M. (1992). *Şemsî Paşa Divânı*. (Yayın No. 20442). [Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Aksoyak, İ. H. (2020a). Şevkî, Sâhib-zâde Ahmed Çelebi. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/sevki-sahibzade-ahmed-celebi>. [Erişim Tarihi: 17 Mart 2026].
- Aksoyak, İ. H. (2020b). Dâî, Kadî-zâde Abdurrahman Dâî Efendi. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/dai-kadizade-abdurrahman-dai-efendi>. [Erişim Tarihi: 2 Nisan 2026].
- Aksoyak, İ. H. (2020c). Medhî. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/medhi-mdbir>. [Erişim Tarihi: 2 Mayıs 2026].
- Bayram, Y. (2020). Medhî, Lâdikli Hacı Mûsâ. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/medhi-ladikli-haci-musa>. [Erişim Tarihi: 2 Mayıs 2026].
- Canım R. & İsen Durmuş, T. (2018). *Şevkî Divânı*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/59035,sevki-divanipdf.pdf?0>. [Erişim Tarihi: 17 Mart 2026].
- Canım, R. (2018). *Latîfî, Tezkiretü's-Şu'arâ ve Tabsiratü'n-Nuzamâ*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/60327,latifi-tezkiretus-suara-ve-tabsiratun-nuzamapdf.pdf?0>. [Erişim Tarihi: 16 Şubat 2026].
- Gedik, N. (2023). Arşiv belgelerine göre Kanuni Sultan Süleyman'a sunulmuş bazı Türkçe manzumeler-I. *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, <https://doi.org/10.17822/omad.2023.233> 10(26), 25-55.
- Halaçoğlu, Y. (2012). Ulak. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 42, 77-79.
- İpekten, H. ve dğr. (2017). *Sehî Beg Heşt Behîşt*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-191370/sehi-beg-hest-bihist.html>. [Erişim Tarihi: 27 Şubat 2026].
- İsen, M. (2017). *Künhü'l-Ahbâr'ın tezkire kısmı*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55739,kunhul-ahbarin-tezkire-kismpdf.pdf?0>. [Erişim Tarihi: 26 Şubat 2026].
- Kaplan, Y. (2020a). Gubârî, Abdurrahman Efendi. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/gubari-abdurrahman-efendi>. [Erişim Tarihi: 12 Nisan 2026].
- Kaplan, Y. (2020b). Medhî, Haydar-zâde Medhî Çelebi. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/medhi-haydarzade-medhi-celebi>. [Erişim Tarihi: 2 Mayıs 2026].
- Kaplan, Y. (2020c). Medhî, Kara Kadî-zâde Mahmud Medhî Efendi. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/medhi-haydarzade-medhi-celebi>. [Erişim Tarihi: 2 Mayıs 2026].
- Kaplan, Y. (2021). Muhyî, Muhyî Çelebi. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/meyhi-celebi>. [Erişim Tarihi: 10 Nisan 2026].

- Karagözlü, V. (2022). Muhyî-i Gülşeni, Ekmekçi-zâde Şeyh Muhyiddin Muhammed Gülşeni Efendi. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/muhyii-gulseni-ekmekcizade-seyh>. [Erişim Tarihi: 11 Nisan 2026].
- Karahan, L. (2023). “Bir ü Bar” kalıp sözü üzerine. L. Karahan ve H. yıldız (Ed.) *Doğumunun 80 Yılında Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun Armağanı* içinde (679-690). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kayabaşı, B. (1996). *Kaf-zâde Fâ'izî'nin Zübdetü'l-Eş'ârı*. (Yayın No. 62399). [Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Kılıç, F. (2018). *Es-Seyyid Pir Mehmed bin Çelebi Meşâ'irü's-Şu'arâ*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/59036,asik-celebi-mesairus-suarapdf.pdf?0>. [Erişim Tarihi: 16 Mart 2026]
- Kılıç, M. (2024). XVI. asır şairi Halîlî ve şiirleri. *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*. 51, 243-278.
- Köksal, F. (2017). *Edirneli Nazmî Mecma'u'n-Nezâir*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56057,mecmaun-nezair-edirneli-nazmi-pdf.pdf?0>. [Erişim Tarihi: 15 Şubat 2026].
- Kutluk, İ. (1997). *Beyanî Mustafa bin Carullah, Tezkiretü's-Şu'arâ*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Ördek, Ş. (2020a). Şeyhî, Sinan Efendi-zâde Şeyh Mehmed Efendi. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/seghi-sinan-efendizade-seyh-mehmed>. [Erişim Tarihi: 20 Nisan 2026].
- Ördek, Ş. (2020b). Şeyhî, Tayyib-zâde Mehmed Efendi. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/seghi-tayyibzade-mehmed-efendi>. [Erişim Tarihi: 20 Nisan 2026].
- Ördek, Ş. (2020c). Dâî, Derviş Dâî. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/dai-dervis-dai>. [Erişim Tarihi: 2 Nisan 2026].
- Solmaz, S. (2005). *Bağdatlı Ahdî Gülşen-i Şu'arâ*. Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Sungurhan, A. (2017). *Kınalızâde Hasan Çelebi Tezkiretü's-Şu'arâ*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55834,kinalizade-hasan-celebipdf.pdf?0>. [Erişim Tarihi: 26 Şubat 2026].
- Telli, Ş. B. ve Altın, K. K. (2005). *Bağdatlı Halîlî Divânçesi*. İksad Yayınevi.
- Uslu, R. (2026). Edvâr-ı Musikî/İlm-i Edvâr-ı Musikî (Makâmî). *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*. <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/edvar-i-musiki-ilm-i-edvar-i-musiki-makami>. [Erişim Tarihi: 20 Nisan 2026].
- Yakar, H. İ. (2020). Şeyhî, Şeyh Salman. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/seghi-seyh-salman>. [Erişim Tarihi: 20 Nisan 2026].
- Yavuz, K. & Yavuz, O. (2016). *Muhibbî Divânı (C. I-II)*. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.
- Yılmaz, K. H. (2021). Şevkî, Mehmed. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/sevki-mehmet>. Erişim Tarihi: [17 Mart 2026].